

WONINGBEHOEFTE DELFTSE ALLOCHTONE OUDEREN

- eindrapport -

Drs. P. Kroon
Drs. E. van Cooten

Amsterdam, juni 2006
Regioplan publicatienr. 1425

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek uitgevoerd door Regioplan
Beleidsonderzoek in opdracht van de gemeente
Delft.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	1
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	1
1.3 Selectie van de onderzochte groepen	2
1.4 Onderzoeksaanpak	3
1.5 Zeggingskracht	4
1.6 Leeswijzer	4
2 Allochtone ouderen in Nederland en Delft	5
2.1 Achtergrond	5
2.2 Allochtonen vergrijzen	5
2.3 Kenmerken allochtone ouderen	8
2.4 Samenvatting	12
3 Groepsgesprekken, de wensen en behoeftes van allochtone ouderen 15	
3.1 Werkwijze	15
3.2 Afghanen	16
3.3 Antillianen en Surinamers	18
3.4 Indische Nederlanders (en Indonesiërs)	22
3.5 Irakezen	24
3.6 Iraniërs	27
3.7 Marokkanen	29
3.8 Turken	32
3.9 Samenvatting knelpunten en wensen uit groepsgesprekken	35
4 Bevindingen en aanbevelingen	39
4.1 Aanleiding voor het onderzoek en methodiek	39
4.2 Bevindingen, antwoord op de onderzoeksvragen	39
Literatuur	43
Bijlagen	45
Bijlage 1 Keuze sleutelinformanten	47
Bijlage 2 Werving en samenstelling gespreksgroepen	49
Bijlage 3 Gepresenteerde woontypen	51

VOORWOORD

De huisvesting van ouderen stelt bijzondere eisen aan zowel woning als woonomgeving. Over specifieke wensen en eisen die ouderen van niet-Nederlandse afkomst hebben ten aanzien van wonen, is betrekkelijk weinig bekend. De herstructurering van de Poptahof was voor de gemeente Delft aanleiding om deze behoeften in kaart te brengen.

Regioplan Beleidsonderzoek heeft dit onderzoek in opdracht van de gemeente Delft uitgevoerd. In het onderzoek is een groot aantal ouderen tijdens groepsgesprekken over wonen aan het woord gelaten. Onze dank gaat in de eerste plaats uit naar deze ouderen die enthousiast hebben deelgenomen aan de gesprekken. Daarnaast heeft een aantal centrale personen uit de Turkse, Marokkaanse, Iraakse, Iranese, Indisch Nederlandse, Afghaanse, Antilliaanse en Surinaamse gemeenschap in Delft zich ingezet voor dit onderzoek. Zij hebben vele vragen van de onderzoeker beantwoord en een belangrijke rol gespeeld in het organiseren en/of tolken van de groepsgesprekken. Ook hen willen we hiervoor op deze plaats danken. Tot slot bedanken wij Sanne van 't Hof en Alice Akyildiz van de gemeente Delft en Jolanda Axson van Breedwelzijn Delft voor hun constructieve bijdrage aan het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door Peter Kroon. Eva van Cooten, Martine de Groen en ondergetekende hebben aan het onderzoek bijgedragen door groepsgesprekken te leiden en/of te rapporteren. De opmaak van het rapport is verzorgd door Leonie Jansen.

Amsterdam, juni 2006
Joost Bos, projectleider.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Sinds het begin van de jaren negentig begint een grote groep allochtone Nederlanders op leeftijd te komen. Op dit moment zijn er meer dan 100.000 allochtone Nederlanders ouder dan 55 jaar.¹ In 2020 zal dit aantal verdrievoudigd zijn.² De huisvesting van ouderen stelt bijzondere eisen aan zowel woning als woonomgeving. Over specifieke wensen en eisen die allochtone ouderen hebben ten aanzien van wonen, is echter betrekkelijk weinig bekend.

De herstructurering van de Poptahof, een buurt met een grote populatie niet-westerse allochtone huishoudens, was voor de gemeente Delft aanleiding om de specifieke wensen en behoeften van allochtone ouderen in kaart te brengen. De gemeente Delft heeft Regioplan gevraagd een onderzoek uit te voeren naar woningbehoeften van Delftse allochtone ouderen.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het doel van onderzoek is het in kaart brengen van de woningbehoeften van Delftse allochtone ouderen. Dit inzicht kan gebruikt worden in de planvorming en programmering van nieuwbouw en herstructureringsprojecten in Delft.

We hebben hiervoor de volgende probleemstelling geformuleerd:

Hebben oudere allochtone inwoners van Delft behoefte aan specifieke woon-/zorgvoorzieningen en zo ja, aan wat voor voorzieningen? Hoe kan aan hun wensen en behoeften tegemoet gekomen worden?

Bovenstaande probleemstelling hebben we vervolgens vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoeveel allochtone 55+'ers telt Delft?
2. Hoe groot zal deze groep inwoners van Delft in de toekomst zijn?
3. Wat zijn de kenmerken van oudere allochtonen (samenstelling huishoudens, leeftijd en sociaal economische positie, huidige woonsituatie)?
4. Welke wensen hebben allochtone 55+'ers ten aanzien van wonen en verzorging nu en in de toekomst?

¹ Bij veel onderzoek en statistische gegevens wordt een leeftijdsgrens van 55 jaar gehanteerd. Daarvoor is ook bij dit onderzoek de grens van 55 jaar gekozen.

² Schellingerhout, R. (red.)(2004). Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen. Den Haag:SCP.

1.3 Selectie van de onderzochte groepen

In samenspraak met de opdrachtgever is besloten de volgende acht etnische groepen te onderzoeken.

- Afghanen
- Antillianen³
- Indische Nederlanders
- Irakezen
- Iraniërs
- Marokkanen
- Surinamers
- Turken

De selectie van de groepen is gemaakt aan de hand van een twee kenmerken.

- Omvang van de etnische groep

Het onderzoek richt zich in eerste instantie op de grootste niet westerse etnische groepen in Delft.

- Type immigrant

De onderzochte groepen vertegenwoordigen drie typen migranten. Mensen uit de (voormalige) koloniën, niet westerse gastarbeiders en niet westerse vluchtelingen. De ouderen uit de (voormalige) koloniën en de gastarbeiders wonen langer in Nederland dan de vluchtelingen. De oudere gastarbeiders zijn relatief laag opgeleid.⁴

Naast de groepen die rechtstreeks uit bovenstaande criteria volgen, is er een tweetal groepen op verzoek van de opdrachtgever aan het onderzoek toegevoegd. Het gaat hierbij om Marokkanen en Afghanen. Deze twee groepen zijn in Delft niet heel groot. Toch zijn deze groepen voor de opdrachtgever interessant omdat zij typische representanten zijn van respectievelijk gastarbeiders en vluchtelingen.

Een interessante tussengroep is de Indische Nederlanders. Indische Nederlanders worden in sociaal onderzoek tot de westerse allochtonen gerekend. Toch heeft deze groep in verschillende gemeenten in Nederland op eigen cultuur gebaseerde woongemeenschappen opgericht. Hierdoor en ook

³ Hier wordt bedoeld de Nederlandse Antillen en Aruba. Staatsrechtelijk wordt een onderscheid gemaakt tussen deze gebieden. Bij het in dit onderzoek gebruikte cijfermateriaal worden deze gebieden echter steeds samen genomen. In de Antilliaanse en Arubaanse gemeenschap in Delft ervaren de leden ook geen onderscheid en trekken samen op. Omwille van de leesbaarheid wordt daarom verder gesproken van Antillianen.

⁴ Schellingerhout, R. (red.)(2004). Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen. Den Haag:SCP.

omdat ze in Delft de grootste allochtone groep zijn, is ervoor gekozen de Indische Nederlanders op te nemen in het onderzoek.

1.4 Onderzoeksaanpak

Het onderzoek bestaat uit drie delen:

1. Documentstudie en analyse
2. Interviews met sleutelfiguren
3. Groepsgesprekken

- Documentstudie en secundaire analyse

Er is de afgelopen jaren in Nederland een aantal onderzoeken gedaan naar de woonwensen en zorgwensen van allochtone ouderen. Publicaties van deze onderzoeken zijn geraadpleegd. Deze kennis plaatst de Delftse situatie in een breder kader. De afdeling Informatiebeheer/Onderzoek en Statistiek van de gemeente Delft heeft relevante gegevens geleverd over aantallen en woonsituatie van allochtone ouderen in Delft.

De bevindingen zijn ook gebruikt als input voor zowel de voorbereidende interviews met sleutelfiguren als de groepsgesprekken.

- Gesprekken met sleutelfiguren

Sleutelfiguren zijn personen die veel zicht hebben op wat er in een bepaalde etnische groep speelt. De keuze van de sleutelinformanten is gemaakt in overleg met de opdrachtgever (zie bijlage 1).

Door met de documentstudie en secundaire analyse opgedane kennis voor te leggen aan sleutelfiguren uit de verschillende etnische gemeenschappen, werd een eerste indruk opgedaan van de situatie in Delft. Dit was een belangrijk deel van de voorbereiding van het centrale onderdeel van het onderzoek: de groepsgesprekken met de allochtone ouderen zelf.

- Groepsgesprekken met allochtone ouderen

De groepsgesprekken met de allochtone ouderen vormen de kern van dit onderzoek. De onderwerpen die besproken werden zijn samen te vatten in vier onderdelen:

- De specifieke wensen en behoeften van de allochtone ouderen.
- De knelpunten in de bestaande woonsituatie en knelpunten bij het verwezenlijken van de woonwensen.
- Mogelijke oplossingen voor deze knelpunten.
- De interesse voor een vijftal voor ouderen geschikte woonvormen.

(Voor de methode van werving en de samenstelling gespreksgroepen zie bijlage 2.)

Bij de groepsgesprekken is een onderscheid gemaakt tussen de wensen en ambities van de deelnemers enerzijds en hun mogelijkheden anderzijds.

1.5 Zeggingskracht

De gekozen methodiek, het groepsgesprek, en de selectie van de respondenten, leiden niet tot, in statistische zin, representatieve resultaten. Wel wordt door deze aanpak een beeld verkregen van de wensen die leven binnen de verschillende groepen. Mede vanuit de motieven die bij die wensen zijn gegeven, kan dit beeld als betrouwbaar en valide worden gezien. Het kan zodoende een bouwsteen zijn in het Delftse beleid voor de groep allochtone ouderen.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt met de informatie uit de documentstudie en de secundaire analyse de ontwikkeling van de situatie beschreven van allochtone ouderen in Nederland en Delft.

In hoofdstuk 3 staan de wensen en behoeftes beschreven van de Delftse allochtone ouderen per etnische groep, zoals deze in de groepsgesprekken naar voren zijn gekomen.

Als een sleutelfiguur in het voorbereidend interview een opmerking heeft gemaakt die iets toevoegt aan het verhaal van de gespreksgroep dan is deze opmerking, met bronvermelding, in het verhaal opgenomen.

Aan het einde van dit hoofdstuk worden de verschillende verhalen nog eens samengevat.

In hoofdstuk 4 wordt de informatie uit hoofdstuk 2 en 3 gebruikt om antwoord te geven op de vier onderzoeksvragen.

Ook staan hier uit het onderzoek volgende aanbevelingen.

2 ALLOCHTONE OUDEREN IN NEDERLAND EN DELFT

In dit hoofdstuk beschrijven we de ontwikkeling van de verschillende onderzochte groepen oudere allochtonen in Nederland en Delft.

2.1 Achtergrond

Alvorens op de Delftse situatie in te gaan, schetsen we de achtergrond van de verschillende groepen migranten in Nederland. Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde Nederland zich tot immigratieland. Er is een viertal grote migratiestromen te onderscheiden.

1. Na de onafhankelijkheid van Indonesië vestigden vele in Nederlands-Indië geboren mensen zich in Nederland. Deze groep, die voor een groot deel bestond uit etnische Nederlanders en mensen uit gemengde relaties, is vrij succesvol geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. Men zag hun toekomst hier en heeft zich sterk op de Nederlandse samenleving gericht.
2. In de jaren zestig van de vorige eeuw trok de economie aan en vanaf eind jaren zestig kwamen er grote getale gastarbeiders uit Marokko en Turkije naar Nederland. Aanvankelijk dachten zowel de overheid, de Nederlandse bevolking als de migranten zelf dat hun verblijf in Nederland tijdelijk zou zijn. Deze groepen waren niet sterk op de Nederlandse samenleving gericht. Lang is aan het idee van terugkeer naar hun geboorteland vastgehouden. Inmiddels is duidelijk dat maar weinigen werkelijk zullen terugkeren.
3. Van oudsher kwamen Surinamers en Antillianen naar Nederland om een opleiding te volgen. De vroege emigranten spraken al Nederlands en waren redelijk opgeleid. In 1975 werd Suriname onafhankelijk en in de jaren tachtig was er een militaire regering. Dit leidde tot extra migratie naar Nederland.
4. Vanaf de jaren tachtig leidden politieke spanningen in verschillende landen tot vluchtelingenstromen richting Nederland. Deze vluchtelingen zijn vaak relatief hoog opgeleid.

2.2 Allochtonen vergrijzen

De eerste generatie van de migranten die eind jaren zestig, begin jaren zeventig in Nederland zijn komen wonen, begint te vergrijzen. Ook de latere vluchtelingen, die al wat ouder waren op het moment van aankomst in Nederland, vergrijzen.

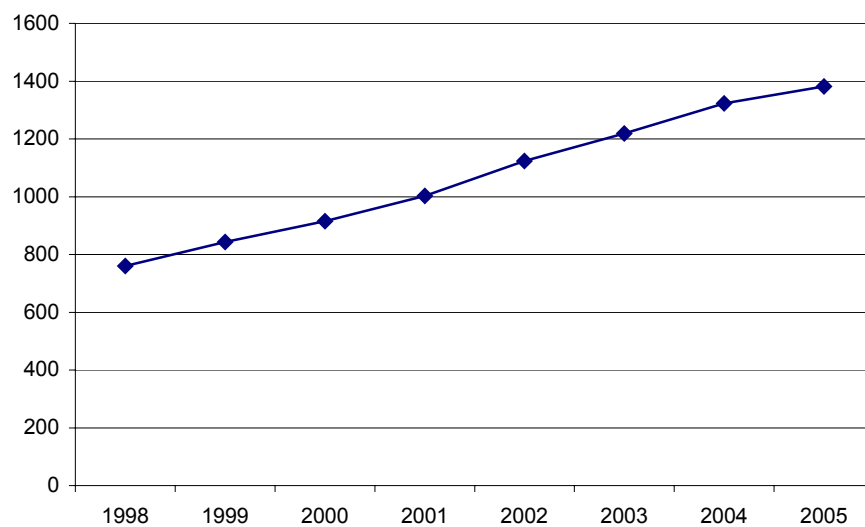
Aantallen in Nederland

Volgens het CBS zal het aantal niet-westerse allochtone ouderen (55+) in Nederland tussen 2005 en 2015 stijgen van 136.000 naar 261.000. Dat is bijna een verdubbeling in tien jaar tijd.

Toename in Delft

De sterke stijging van het aantal allochtone ouderen is ook in Delft zichtbaar. Figuur 2.1 laat zien dat het aantal niet-westerse allochtone ouderen¹ in Delft al jaren toeneemt.

Figuur 2.1 Aantal niet-westerse allochtone ouderen (55+) Delft

Bron: SPIDI 2005²

Een prognose van het aantal allochtone ouderen in Delft in 2015 is niet beschikbaar. Wel is er een globale voorspelling te maken op basis van de verwachte sterfte onder, en de verwachte aanwas van, het aantal oudere allochtonen.

Allochtone ouderen in Delft zijn nog relatief jong

De allochtone ouderen in Delft zijn nog relatief jong. Uit Delfts onderzoek uit 2003³ blijkt dat Antilliaanse, Surinaamse, Turkse en Marokkaanse ouderen relatief jong zijn. Ongeveer twee derde van de respondenten uit die groepen was jonger dan 65 jaar. Hierdoor zal de sterfte onder deze groepen voorlopig laag blijven.

¹ De Indische Nederlanders worden in de statistieken van het SPIDI als westerse immigranten geteld, de Indische Nederlanders zijn in deze grafiek dus niet opgenomen.

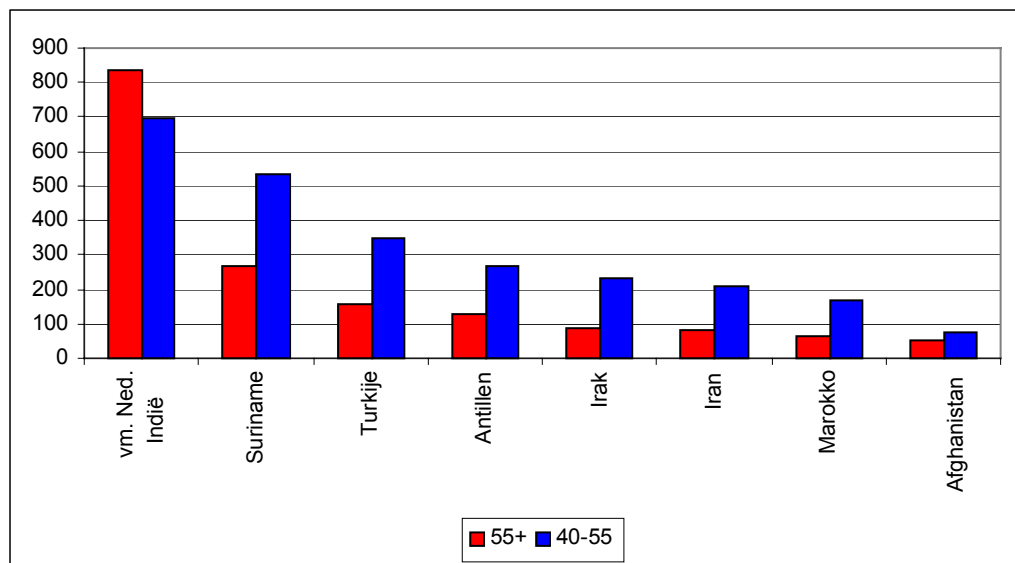
² Cijfermateriaal Informatiebeheer/O&S van de gemeente Delft.

³ Vakteam ict/O&S. (2003) *Ondersteuning allochtone ouderen*. Delft: Gemeente Delft.

Aantal alloctonen in Delft dat de leeftijd van 55 bereikt stijgt snel

Het aantal allochtone ouderen in Delft dat de komende jaren de leeftijd van 55 jaar zal bereiken, zal stijgen. In figuur 2.2 staan de huidige aantallen van de onderzochte groepen alloctonen, afgezet tegen het aantal mensen uit die groep met een leeftijd van 40 t/m 55. Met uitzondering van de Indische Nederlanders is de groep 40 t/m 55-jarigen ruim twee keer zo groot als de groep huidige ouderen.

Figuur 2.2 Aantal ouderen (55+) en mensen van 40 t/m 55 van de onderzochte groepen in Delft

Bron: SPIDI 2006

Toename van het aantal 55+ alloctonen

De sterfte onder de huidige allochtone ouderen in Delft blijft voorlopig laag omdat het nog relatief jonge ouderen zijn. Veel alloctonen zullen de komende jaren de leeftijd van 55 bereiken. Het aantal allochtone ouderen zal hierdoor sterk stijgen.

De cijfers van Informatiebeheer/O&S van de gemeente Delft bevestigen het landelijke beeld. Op basis van landelijke cijfers zou Delft rekening moeten houden met een verdubbeling van het aantal niet-westerse allochtone ouderen in een periode van tien jaar.

Uit de cijfers voor Delft blijkt dat deze stijging ook na tien jaar nog zal doorgaan. Op basis van de bovenstaande gegevens is een verdrievoudiging van het aantal ouderen onder de meeste onderzochte groepen in vijftien jaar waarschijnlijk.

Indische Nederlanders zijn een uitzondering

Het aantal Indisch-Nederlandse ouderen zal minder snel stijgen dan de andere groepen.

De Indische Nederlanders zijn in Delft een uitzondering. Deze groep bestond ten tijde van de komst naar Nederland uit zowel ouderen als jongeren. De vergrijzing is bij deze groep al langer aan de gang. Daarom is de groep 40 t/m 55 bij deze groep kleiner dan de groep 55-plussers. De groei van het aantal 55-plussers zal bij deze groep relatief minder sterk zijn. In de gespreksgroep Indische Nederlanders zaten ook Indonesiërs die al tientallen jaren in Nederland wonen. Op dit moment zijn er 36 oudere Indonesiërs in Delft. Er zijn 325 Indonesiërs in de leeftijd 40-55 in Delft. Het aantal oudere Indonesiërs zal waarschijnlijk explosief stijgen in de komende 15 jaar.

2.3 Kenmerken allochtone ouderen

Huishoudsamenstelling

Allochtone oudere mannen in Delft hebben vaak een jongere vrouw. Dit is met name het geval bij de islamitische allochtonen. Vooral bij Marokkanen is het leeftijdsverschil groot.⁴

Ruim een derde van de oudere Marokkaanse mannen in Delft woont in een gezin met kinderen. Bij alle andere groepen ligt dat percentage veel lager.

Ongeveer 40 procent van de allochtone ouderen in Delft is alleenstaand.⁵ Dat komt overeen met autochtone ouderen. Bij Turken en Marokkanen is dat percentage rond de 20 procent, bij Surinamers 50 procent.

Gezondheid

Uit onderzoek van het SCP blijkt dat Turkse en Marokkaanse ouderen in Nederland meer dan autochtone ouderen fysieke beperkingen kennen.⁶ Als gevolg hiervan is de mogelijkheid om op hogere leeftijd voor zichzelf te zorgen kleiner dan bij autochtone ouderen.

Dit probleem zal vooral in de toekomst gaan spelen. Momenteel zijn de allochtone ouderen nog niet zo oud en hebben zij vaak een jongere echtgenote die zorg kan verlenen.

Inkomen allochtone ouderen in Nederland

De meeste allochtone ouderen hebben een relatief laag inkomen. Door een onvolledige opbouw van pensioen en onvolledige AOW blijft het inkomen van allochtonen ook op latere leeftijd relatief laag.

Antillianen en Surinamers in Nederland hebben op verschillende niveaus

⁴ Bron: SPIDI 2006.
Cijfermateriaal Informatiebeheer/O&S van de gemeente Delft.

⁵ Bron: SPIDI 2006.
Cijfermateriaal Informatiebeheer/O&S van de gemeente Delft.

⁶ Schellingerhout, R. (2004). *Cijferrapport allochtone ouderen*. Den Haag: SCP.

gewerkt.⁷ Zij hebben een gemiddeld hoger inkomen dan Marokkanen en Turken.⁸ Turken en Marokkanen zijn vrijwel uitsluitend werkzaam geweest in elementaire en lagere beroepen en hebben hoogst zelden tot aan hun pensioen doorgewerkt. Marokkaanse vrouwen hebben bijna nooit betaald werk gehad in hun leven. Daardoor is het inkomen per huishouden laag.

De meeste allochtone 55+'ers in Delft leven van een uitkering. Vooral onder Turken en Marokkanen in die leeftijdscategorie zijn nauwelijks mensen die betaald werk hebben.⁹ Antillianen en Surinamers werken vaker langer door, maar ook bij deze groepen heeft de meerderheid geen betaald werk. In Delft heeft ongeveer 40 procent van de Marokkaanse en Antilliaanse huishoudens een inkomen van minder dan € 727 netto.¹⁰ Bij Antillianen en Surinamers zijn de inkomensverschillen binnen de groep vrij groot. Naast huishoudens die een lager inkomen hebben dan € 727 netto, zijn er ook huishoudens met een inkomen van meer dan € 1588 netto. Bij Marokkanen en Turken zijn de verschillen binnen de groep kleiner. De huishoudens van deze groepen die geen zeer laag inkomen hebben, hebben allen een inkomen tot € 1588 netto.¹¹ Van de andere groepen oudere allochtonen zijn geen inkomensgegevens voorhanden.

Taal- en kennisachterstand in Delft

Door de slechte taalkennis worden sommige groepen allochtone ouderen met algemene communicatiekanalen niet bereikt. Hierdoor is de kennis van de mogelijkheden op het gebied van wonen en zorg beperkt.

Vooraf Turkse ouderen spreken nauwelijks Nederlands. Marokkaanse 'scoren' iets beter, maar ook onder hen is de taalachterstand zeer groot. Van de Antillianen en Surinamers heeft slechts een kleine minderheid moeite met de Nederlandse taal.¹² Dit komt overeen met het beeld in heel Nederland.¹³

Sociale netwerk bij allochtonen in Nederland

Voor Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen in Nederland speelt het eigen (informele) netwerk een belangrijke rol. Oudere allochtonen hebben veel sociale contacten binnen de eigen gemeenschap. Het contact met autochtone mensen is vaak beperkt.¹⁴

⁷ Schellingerhout, R. (red) (2004), *Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen*. Den Haag: SCP.

⁸ Schellingerhout, R. (2004), *Cijferreport allochtone ouderen*. Den Haag: SCP.

⁹ Vakteam ict/O&S. (2003), *Ondersteuning allochtone ouderen*. Delft: Gemeente Delft.

¹⁰ Deze gegevens zijn verzameld tussen 2000 en 2002 door het Vakteam ict/O&S. Delft.

¹¹ Vakteam ict/O&S. (2003), *Ondersteuning allochtone ouderen*. Delft: Gemeente Delft.

¹² Vakteam ict/O&S. (2003), *Ondersteuning allochtone ouderen*. Delft: Gemeente Delft.

¹³ ISEO/scp. (2002) SPVA.

¹⁴ Celic, A. (2002), *Wensen Inventarisatie Turkse Ouderen*. Zaanstad.

Dit geldt vooral voor Turken en Marokkanen en minder voor Surinamers en Antillianen.¹⁵ Van de andere groepen allochtone ouderen zijn geen gegevens voorhanden.

Mantelzorg bij allochtone ouderen in Nederland

Veel allochtone ouderen in Nederland verwachten ook dat het sociale netwerk de verzorging bij ouderdom voor een groot deel op zich zal nemen.¹⁶ Voor zorg en hulp doet men vaak liever een beroep op familie (de kinderen) dan op professionele zorg- en hulpverleners. De nabijheid van de kinderen blijkt dus een belangrijke (woning)behoefte.

Positie van allochtone ouderen op de Nederlandse woningmarkt

De positie van allochtone ouderen op de woningmarkt in Nederland is zwak. Allochtone ouderen wonen in Nederland vaker in woningen van mindere kwaliteit dan autochtone ouderen. Daarnaast wonen weinig allochtone ouderen in speciaal voor ouderen aangepaste woningen.¹⁷ Veel allochtone ouderen wonen niet in een huis waarin ze prettig oud kunnen worden.

De situatie op de woningmarkt in Delft

Ook in Delft is de positie van allochtone ouderen zwak. Veel allochtone ouderen wonen in minder gewilde woningtypen. Weinig allochtone ouderen wonen in gewilde woningtypen. Weinig allochtone ouderen bezitten hun eigen huis en veel allochtone ouderen zijn aangewezen op goedkope huurwoningen. In tabel 2.1 is dit goed zichtbaar. De populaire woningtypen worden bewoond door de groepen die een relatief goede positie op de woningmarkt hebben. De overgrote meerderheid van de vluchtelingen woont in een flat.

¹⁵ ISEO/scp. (2002) SPVA.

¹⁶ Zo vindt driekwart van de oudere Marokkanen dat kinderen voor hun ouders dienen te zorgen als zij op leeftijd zijn. De helft vindt het een schande als dit niet gebeurt (GWAO, 2003).

¹⁷ Een jonge leeftijdsopbouw, onbekendheid met de woonvorm, ongeschiktheid van deze woningen voor grote families en afwezigheid van deze woningen in de huidige woonbuurt zijn hier verklaringen voor (NIZW, 2003).

Tabel 2.1 Percentage ouderen¹⁸ dat woont in bepaald woningtype

	Bejaarden woning	Hat	Eengezins woning	Beneden woning	Flat	Boven woning
Autochtonen	2	1	43	5	40	4
Vh. Ned. Indië.	0	2	39	3	50	3
Suriname	0	0	31	4	58	4
Ned. Antillen	0	0	23	5	61	7
Turkije	0	0	18	7	70	2
Iran	0	3	10	0	82	1
Marokko	0	0	19	5	63	11
Irak	0	0	5	1	91	3
Afghanistan	0	2	7	0	90	0

Bron: GBA 2004

Cijfermateriaal van de gemeente Delft.

In tabel 2.2 staat per groep het percentage ouderen dat in een koopwoning of een goedkope huurwoning woont. Ook deze cijfers geven aan dat veel allochtonen zijn aangewezen op goedkope huurwoningen en niet vaak in een koopwoning wonen.

Tabel 2.2 Percentage dat woont in koop- of goedkope huurwoning in Delft

	% koopwoning	% goedkope huur
Autochtonen	30	31
Vh. Ned. Indië.	35	33
Suriname	25	40
Ned. Antillen	16	50
Turkije	12	56
Iran	15	72
Marokko	5	74
Irak	2	86
Afghanistan	0	80

Bron: GBA 2004

Cijfermateriaal van de gemeente Delft.

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat de vluchtelingen de slechtste positie op de woningmarkt hebben. De positie van de arbeidsmigranten is wat beter. De migranten uit de (voormalige) koloniën hebben een relatief goede positie op de woningmarkt. De positie van de Indische Nederlanders is vergelijkbaar met die van autochtone Nederlanders.

De positie op de woningmarkt is deels te verklaren door het inkomen en de tijd dat een groep in Nederland is.

¹⁸ Niet relevante (rest) categorieën zijn niet in de tabel opgenomen. Daarom tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tegelijk is er ook onzekerheid of de kinderen aan de zorgverwachting tegemoet zullen komen. De kinderen hebben het druk en wonen soms ver weg. De aanwezigheid van ouderenzorg in Nederland zou de bereidheid bij de kinderen om mantelzorg te leveren aan kunnen tasten.¹⁹

Woonwensen van allochtone ouderen in Nederland

Oudere allochtonen willen graag zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen. Ouderen met een islamitische achtergrond hebben wat de indeling van de woning betreft een aantal wensen. Ze willen graag een afsluitbare keuken. De keuken en de hoofdslaapkamer moeten bereikbaar zijn vanuit de gang. Douche en toilet moeten gescheiden zijn. In de badkamer moet een bidet zijn voor het rituele wassen. Het toilet mag niet tegenover de woonkamer geplaatst zijn. De woning moet twee ruime vertrekken hebben (zodat mannen en vrouwen afzonderlijk bijeen kunnen komen), en een logeerkamer.²⁰

De meeste Surinaamse en Antilliaanse ouderen gaan ervan uit dat zij in een verzorgingstehuis gaan wonen als zij om gezondheidsredenen gedwongen worden te verhuizen.²¹ Turkse en Marokkaanse ouderen zouden in dat geval het liefst bij de kinderen in gaan wonen. Als dat niet mogelijk is dan is voor Turkse ouderen het verzorgingstehuis de tweede keus. Voor Marokkaanse ouderen is terugkeer naar Marokko de tweede keus. Van de andere onderzochte groepen zijn geen landelijke woonwensgegevens gevonden.²²

Woonwensen allochtone ouderen in Delft

In een onderzoek uit de periode 2000 tot 2002 onder allochtone ouderen in Delft²³ gaf ruim de helft van de respondenten aan geen verhuisplannen te hebben. Van de ouderen die wel wilde verhuizen, gaf ruim de helft aan een huis op de begane grond te willen, een derde wilde een eengezinswoning en een vijfde een seniorenwoning. Andere woonvormen waren weinig populair.

2.4 Samenvatting

Bovenstaande gegevens geven aan dat het aantal niet-westerse allochtone ouderen in Delft in vijftien jaar ongeveer zal verdrievoudigen. De positie van de oudere allochtonen op de woningmarkt is relatief zwak, vooral die van vluchtelingen, maar ook van Marokkanen.

¹⁹ Buren, L. van (2002) *Visies van oudere migranten op de toekomst en de zorg*. Rotterdam, GGD.

²⁰ Forum. (2003) *Allochtone ouderen en wonen*. Utrecht.

²¹ Schellingerhout, R. (2004), *Cijferrapport allochtone ouderen*. Den Haag: SCP.

²² Een aantal lokaal uitgevoerde onderzoeken zijn in het kader van de documentstudie bestudeerd. Door het lokale karakter zijn deze uitkomsten niet representatief voor Nederland en de situatie in Delft. In de geraadpleegde literatuurlijst zijn deze documenten terug te vinden.

²³ Vakteam ict/O&S. (2003), *Ondersteuning allochtone ouderen*. Delft: Gemeente Delft.

De groepen met een laag inkomen en een slechte beheersing van de Nederlandse taal zijn oververtegenwoordigd in de minder populaire woningen. Ouderen willen zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Als oudere allochtone ouderen zorg nodig hebben, dan doen zij een beroep op hun familie.

In het volgende hoofdstuk worden de woonwensen van de verschillende groepen oudere allochtonen beschreven.

3 GROEPSGESPREKKEN, DE WENSEN EN BEHOEFTE VAN ALLOCHTONE OUDEREN

3.1 Werkwijze

Om achter de wensen en behoeftes van allochtone ouderen in Delft te komen, zijn zeven groepsgesprekken gevoerd. Er is voor gezorgd dat het abstractieniveau van de gesprekken niet te hoog was en dat de deelnemers voldoende werden geprikkeld te denken en te spreken over het onderwerp. Indien nodig was er een tolk aanwezig.

In de gespreksgroepen is gesproken over de volgende onderwerpen:

- De beleving van de huidige woonsituatie, zowel van de woning als van de woonomgeving.
- De wensen ten aanzien van woning en woonomgeving voor de toekomst.
- Knelpunten bij het vinden van een geschikte woning.
- Wensen en verwachtingen ten aanzien van zorg en voorzieningen.
- Aanwezigheid van een 'terugkeerwens'.

Tijdens de groepsgesprekken is de ouderen ook gevraagd over een vijftal woonvormen na te denken en aan te geven of en onder welke voorwaarden deze woonvormen voor hen interessant zijn. Voor het bespreken van de wenselijkheid van de vijf verschillende woonvormen zijn deze eerst met behulp van een schets gepresenteerd (voor een beschrijving van de woonvormen zie bijlage 3).

Het ging om de volgende woonvormen:

- WIBO-woning;
- groepswoning;
- verzorgingstehuis;
- kangoeroewoning;
- buurtnetwerk.

Er zijn in Nederland verschillende woonvormen ontwikkeld voor ouderen. Hierbij zijn het verzorgingstehuis en de WIBO-woning nu in Nederland de meest gangbare woonvormen voor mensen in de laatste fase van hun leven. De drie andere woonvormen komen minder voor, maar worden gezien als speciaal interessant voor subgroepen.

De informatie uit de groepsgesprekken, indien nodig aangevuld met opmerkingen van de sleutelfiguren, staat hieronder per gespreksgroep uitgewerkt.

3.2 Afghanen

Om een beeld te krijgen van de woonwensen van Afghaanse ouderen is gesproken met een sleutelfiguur, de bezoekvrouw Afghanen van Breedwelzijn, en met een groep van dertien oudere Afghaanse mannen en vrouwen. Deze groep is niet al te lang geleden als vluchteling gekomen. Er is gekeken of deze mensen daardoor wellicht een minder ontwikkeld sociaal netwerk hebben dan migranten die al langer in Nederland wonen. Het beeld dat uit het groeps-gesprek naar voren komt, bevestigt deze veronderstelling niet. De familie-banden zijn sterk en verschillende leden van de Afghaanse gemeenschap lijken elkaar in Delft gevonden te hebben.

Huidige woonsituatie

Alle dertien aanwezigen bij het groepsgesprek wonen verspreid over de Poptahof in een flatwoning. Wonen in een flat is geen eerste keuze bij Afghanen, in Afghanistan zijn nauwelijks flats. Alleen in de hoofdstad staan appartementen. Een woning is in Afghanistan vrijwel altijd een grondgebonden woning. De oudere Afghanen hebben vaak een laag inkomen en zijn daardoor aangewezen op het aanbod sociale huurwoningen.

In zijn algemeenheid vinden de Afghanen de oppervlakte van hun huis te klein. De meesten hebben een vierkamerwoning. Bij de meeste huishoudens is er voor ieder gezinslid een eigen slaapkamer. De kamers worden te krap gevonden. In Afghanistan zijn de huizen veel ruimer van opzet. Nederlanders zijn veel buiten hun woning actief. Afghanen gebruiken hun woning intensiever. Ze zijn veel binnen en ontvangen vrienden en familie bijna altijd thuis. Daarom wordt de woonkamer ook vaak te klein gevonden. Ook feesten en familiebijeenkomsten houdt men thuis. Dit wordt, volgens enkele Afghanen, door Nederlandse burens wel eens als overlast ervaren.

Volwassen kinderen blijven bij de ouders wonen tot ze getrouwd zijn. Voor een volwassene is een kinderkamer krap bemeten.

De meesten hebben een flat met lift. Over de liften is men vaak niet tevreden, ze zijn erg vies en vaak defect.

Een paar mensen hebben een woning die niet past bij hun situatie. Een oudere geeft aan te hoog te wonen, nu hij oud is wordt hij duizelig en heeft hij hoogtevrees. Bij twee huishoudens is het aantal personen te groot voor het aantal slaapkamers. Een derde zou graag dicht bij het ziekenhuis wonen in verband met een zieke zoon.

De keuken is ook te klein. Er wordt daar vaak gekookt voor veel mensen. Het toilet is soms naast de keuken gesitueerd, dat vind men niet prettig uit het oogpunt van privacy. Het toilet is te klein en er ontbreekt soms een fonteintje. Dat wordt zeer onhandig gevonden, omdat hun religie vereist dat men zich wast in het toilet. Ook de badkamer is te klein. Nederlanders kleden zich vaak buiten de badkamer aan en uit. Afghanen niet, zij doen dat in de badkamer en hebben daarom ruimte nodig om zich te verkleeden en hun kleren op te hangen. Die is er nu vaak niet.

Een aantal ouderen benadrukt het belang van goed openbaar vervoer in de buurt van het huis. Boodschappen doen is anders erg moeilijk als men niet beschikt over een auto. Ook geeft men aan last te hebben van geluidsoverlast door kinderen en jongeren.

De meeste mensen geven aan dat zij redelijk bekend zijn met de werking van het woningverdelingsysteem. Toch zijn maar een paar mensen actief op zoek naar een andere woning. Een probleem is dat er niet veel woningen zijn in de goedkope huursector die aan de wensen van de Afghanen voldoen.

Gewenste woonsituatie

De Afghanen willen graag een woning met ruimte. Een ruime woonkamer met veel licht om mensen te kunnen ontvangen, een ruime keuken om grote maaltijden te bereiden en als het kan ook daar samen op te eten.

Privacy is erg belangrijk voor Afghanen. De slaapkamers, het toilet en de keuken moeten bij voorkeur niet zichtbaar zijn vanaf de woonkamer. Het toilet en de keuken heeft men liever ook niet te dicht bij elkaar. De keuken moet afsluitbaar zijn, zodat de lucht van gebakken voedsel zich niet door het huis verspreidt. De badkamer moet ruim genoeg zijn om zich te kunnen verkleden, en het ruime toilet moet een royale wasbak hebben. Daarbij moeten er voldoende kamers zijn: minimaal twee slaapkamers, want als Afghanen oud en ziek worden dan slapen man en vrouw vaak apart. Een aantal oudere mensen wil graag een grondgebonden woning, maar de meeste ouderen hebben een voorkeur voor een woning op een niet zo hoge verdieping van een flat met lift. Liever niet op de begane grond. Een aantal mensen vindt wonen op de begane grond in Nederland nat en ongezond. Een aantal mensen vraagt zich af waarom men in Nederland niet vaker kiest voor een gebouwopzet waarbij de laagste woonverdieping niet op het maaiveld begint.

De mensen die een grondgebonden woning willen en een aantal mensen die laag in een flat wil wonen, willen ook graag een tuin om bloemen en groenten te kweken en te barbecueën.

De Afghanen geven aan bij elkaar in de buurt te willen wonen, maar wel gemengd met Nederlanders. Belangrijk is dat de buurt rustig is en dat er geen lawaai is van kinderen en jongeren.

Medische voorzieningen moeten binnen handbereik zijn. Men wil zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, bijvoorbeeld in een seniorenflat. Als dat niet langer gaat, willen ze het liefst verzorgd worden door familie. In de Afghaanse cultuur zorgen kinderen voor hun ouders. Hoewel men weet dat de kinderen hier in Nederland het druk hebben, zien veel ouderen toch een rol voor de kinderen in hun latere verzorging. Vooral als hun kinderen zelf kinderen hebben en daardoor weinig tijd hebben, is het van belang dat de ouders dichtbij wonen. De ouderen willen dan ook graag dicht bij hun kinderen wonen. Unaniem is men het erover eens dat mannen verzorgd moeten worden door mannen en vrouwen door vrouwen. Dit geldt vooral voor thuiszorg en verpleging, het geslacht van de arts maakt niet uit.

De winkels moeten in de buurt zijn, of goed bereikbaar met het openbaar vervoer. Alle leden van de gespreksgroep willen een park in de buurt om in te wandelen of om op uit te kijken.

Volgens de sleutelfiguur woonde men in Afghanistan vaak tussen het groen of met weids uitzicht. Uitzicht op een andere flat geeft mensen het gevoel opgesloten te zitten.

Ook zou er in de buurt een gemeenschappelijke ruimte moeten zijn voor Afghanen. Daar kan men bruiloften en overige feesten vieren. Een dergelijke ruimte hebben ze nu niet en wordt erg gemist.

Volgens de sleutelfiguur kan bij een dergelijke ruimte op loopafstand van de woning iedereen wat te eten meebrengen. Dat ontlast individuele huishoudens van de hoge kosten van het thuis ontvangen van bezoek op de traditioneel gulle Afghaanse wijze.

Woonvormen

Het concept van de kangoeroewoning is erg populair bij veel Afghanen. Zij kunnen dan verzorgd worden door de eigen familie. Een aantal mensen is minder positief en vreest dat de kinderen en kleinkinderen voor geluidsoverlast zullen zorgen. Ook over de WIBO-woning is men zeer positief. De zelfstandigheid spreekt de mensen aan.

De meeste ouderen zien niet zo veel in het buurtnetwerk wonen. Het idee spreekt een klein aantal mensen wel aan. Bij onwenselijk gedrag zou het volgens hen gemakkelijker zijn om mensen van de eigen etnische groep te corrigeren dan van een andere etnische groep. Deze woonvorm is duidelijk minder populair dan de kangoeroewoning en de WIBO-woning.

Het bejaardentehuis en de groepswoning zijn helemaal niet populair bij deze groep. Men associeert het bejaardentehuis met het afsnijden van familiebanden, een ziekenhuis of zelfs een gevangenis. Van een groepswoning vraagt men zich af of dat wel zou werken. Het is ook moeilijk voor oude mensen om zich nog aan te passen aan de leefgewoonten van medebewoners van de groepswoning. Het lijkt de meesten daarom geen goed idee. Volgens de sleutelfiguur kan in een groepswoning de Afghaanse behoefte aan privacy wellicht botsen met de Afghaanse sociale controle.

3.3 Antillianen en Surinamers

Surinamers en Antillianen hebben elk hun eigen identiteit, maar voelen ook een onderlinge verwantschap. Gesproken is met een sleutelfiguur, een leidster van de ouderensoos voor Surinamers en Antillianen in Delft, en met een groep van vier Antilliaanse en twee Surinaamse ouderen. Verwacht werd dat de woonsituatie en woonwensen van beide groepen overeen zouden komen. Daarom is besloten beide groepen in één groepsgesprek te behandelen. Daarbij is speciaal gelet op eventuele verschillen tussen Surinamers en

Antillianen. Twee leden van de groep waren nog geen 55, maar rond de 50 jaar oud.

Huidige woonsituatie

Alle leden van de gespreksgroep wonen in een huurhuis. Drie ouderen wonen in een flat met lift, twee in een flat zonder lift en een in een benedenwoning met tuin. De ouderen in een flat zonder lift wonen op de allebei op de derde verdieping. Omdat hun huishouden kleiner is geworden of wordt, hebben ze eerder te veel kamers dan te weinig.

Alle leden van de gespreksgroep vinden dat de keuken te klein is. Men zou het liefst willen eten in de keuken. De woonkamer wordt dan gereserveerd voor maaltijden bij speciale gelegenheden, het ontvangen van gasten en het kijken naar de televisie en lezen. Er wordt veel gebakken in zowel de Surinaamse als Antilliaanse keuken en daarom kookt en eet men liever in een afgesloten keuken.

Een oudere geeft aan dat zij de badkamer moeilijk in kan door een hoge drempel. Badkamers en toiletten worden krap gevonden. De deur is ook smal, men constateert dat de toegankelijkheid van de woning bij verminderende validiteit matig is. Volgens de sleutelfiguur is er geen informatieachterstand en weet men de weg te vinden als men extra zorg, ondersteuning of vervoer nodig heeft.

Iedereen wil op termijn verhuizen. De ouderen die zonder lift op de derde etage wonen, willen op termijn lager gaan wonen. De oudere met een benedenwoning met tuin wil verhuizen, omdat het onderhoud van de tuin haar te veel wordt. Zij wil liever naar een appartement met lift en balkon. Ook heeft zij nu een gehorig huis en wil daarom een huis met meer rust.

De reden dat mensen nog niet verhuisd zijn, is omdat er weinig aanbod is van woningen die geschikt zijn. Volgens de sleutelfiguur is een aantal flats in Delft verbouwd tot 55+-woning. De huidige bewoners zijn soms jonger dan 55 en gaan de woning niet uit. Daardoor is er weinig aanbod van dat type woning. De sleutelfiguur zegt dat veel Surinaamse en Antilliaanse ouderen geen geld hebben voor een verhuizing en een nieuwe inrichting. Als mensen gaan verhuizen, wordt hun nieuwe huis bijna altijd duurder. Kleiner gaan wonen is volgens haar niet goedkoper en dus blijft men wonen waar men zit. Dat kan lastig zijn want de grote woning moet toch schoongehouden worden. Volgens haar komen niet alle problemen van de groep naar buiten. Antillianen die geen Nederlands spreken vinden het door hun taalachterstand soms moeilijk om voor hun belangen op te komen. Bij Surinamers speelt dit probleem niet. Drie van de zes ouderen willen in dezelfde buurt blijven wonen waar ze nu wonen. Bijna iedereen woont in een rustige buurt. De enige die in een onrustige buurt woont, wil daarom ook verhuizen. Er is ook een oudere die haar rustige buurt te saai vindt en wil verhuizen naar een meer levendige buurt met meer winkels. Een oudere wil terug naar de Antillen als haar zoon is afgestudeerd.

Volgens de sleutelfiguur zijn de familiebanden hecht en rekenen Surinamers en Antillianen op hulp van hun kinderen als ze zorg nodig hebben. Ook helpen de ouderen de jongeren bijvoorbeeld met de opvang van kleinkinderen. Soms wonen (klein)kinderen jaren bij de (groot)ouders in huis. De ouderen hebben een netwerk van familie en vrienden van dezelfde afkomst in de buurt. Als er iets is, kunnen ze elkaar helpen.

Gewenste woonsituatie

Alle groepsleden willen op termijn verhuizen. Daarbij is het voor hen van belang dat de nieuwe woning een woning is waarin ze oud kunnen worden. Over hoe dat eruit moet zien, is door een paar ouderen nog niet nagedacht. Anderen hebben daar juist al zeer uitgesproken ideeën over. Bijna iedereen geeft aan in Nederland te willen blijven.

Vaak zitten de kinderen en veel vrienden in Nederland. Men zou in het land van herkomst weer een netwerk moeten opbouwen. Daarbij zijn de voorzieningen in Nederland beter. Hier is meestal goed openbaar vervoer en er zijn goede medische voorzieningen.

De leden van de gespreksgroep geven duidelijk aan dat ze zelfstandig willen blijven wonen. Ook is het duidelijk dat deze zelfstandige woning drie kamers moet hebben, een woonkamer en twee slaapkamers. Er komen regelmatig kinderen over de vloer en die blijven ook vaak slapen. Een extra slaapkamer wordt daarom erg belangrijk gevonden.

Alle ouderen vinden dat de keuken ruim van opzet moet zijn. Bij voorkeur moet de keuken te gebruiken zijn als woonkeuken. Ook moet de keuken afsluitbaar zijn, zodat de etensluchtjes zich niet door het huis verspreiden. Een open keuken met schuifwand is voor een enkele oudere wel bespreekbaar, maar de meeste ouderen willen een afzonderlijke keuken.

Het toilet en de badkamer moeten ook niet te krap zijn. Over de vraag of de badkamer en het toilet in een ruimte kunnen, wordt van mening verschild. Wel vindt men dat het toilet niet te dicht bij de keuken gesitueerd mag zijn.

Een tuin is geen grote wens. Het onderhoud ziet men als probleem. Daarom willen veel ouderen ook niet op de begane grond wonen, maar liever op de eerste verdieping. Men kijkt wel graag uit over groen. Een plantsoentje of gemeenschappelijke tuin voor het raam wordt zeer gewaardeerd.

De prijs van een woning is ook belangrijk. Men beseft wel dat bij verhuizing de woonlasten vaak omhoog gaan.

In deze groep gaven twee mensen aan het kopen van een huis te overwegen. Een daarvan wilde dat gaan doen op de Antillen. De meeste ouderen willen hun woning huren. Koopwoningen worden gezien als nalatenschap voor de kinderen. Bejaardenwoningen zijn bestemd voor bejaarden. Kinderen zouden daar niets aan hebben en weer moeten verkopen. Dat maakt het kopen van ouderenwoningen niet populair onder Surinamers en Antillianen.

De meerderheid wil wonen in een rustige buurt, het liefst in de buurt waar ze al wonen, want daar kennen ze de mensen. Surinamers en Antillianen hebben een netwerk van familie en vrienden van dezelfde afkomst met wie ze veel omgaan en bij wie ze terecht kunnen voor hulp. Familie is belangrijk. Als ze kinderen hebben in Delft, dan willen ze graag bij die kinderen in de buurt blijven wonen. Als de kinderen niet in de buurt wonen, is de nabijheid van andere mensen met dezelfde culturele achtergrond heel belangrijk.

Volgens de sleutelfiguur zijn goede openbaarvervoersverbindingen, voldoende parkeergelegenheid dicht bij het huis en de nabijheid van een winkelcentrum belangrijk. Speciale etenswaren worden vaak door hun kinderen in Den Haag gekocht.

Een groot park is volgens de sleutelfiguur niet echt een wens van de ouderen. De ouderen zelf gaven aan wel graag hier en daar wat kleinschalig groen tussen de woningen te hebben.

Woonvormen

Het buurtnetwerk is duidelijk de meest populaire woonvorm. Een buurtnetwerkwoning wordt gezien als goed en heel haalbaar. Men denkt dat het relatief goedkoop is, omdat er minder dure zorg nodig is. In eerste instantie doet men liever een beroep op familie en vrienden dan op professionals. Met een buurtnetwerk heeft men andere Surinamers en Antillianen in de buurt. Dat wordt door de meeste ouderen belangrijker gevonden dan familie vlak bij huis. Op deze manier kan goed gebruik worden gemaakt van de sociale contacten die de mensen hebben. Een buurtnetwerkwoning kan ook gecombineerd worden met het wonen in de buurt van je kinderen.

Op de kangoeroewoning wordt ook positief gereageerd. Niet iedereen heeft kinderen in de buurt, maar voor wie dat wel heeft is een kangoeroewoning ideaal.

Een persoon wilde liever in de buurt in een WIBO-woning wonen. Zij wilde niet te veel afhankelijk zijn van haar familie en vrienden.

Niet populair zijn het verzorgingstehuis en de woongroep. Bij het verzorgingstehuis wordt een deel van de zelfstandigheid opgegeven vindt men en dat wil men niet. Van woningen in een verzorgingstehuis heeft men het idee dat ze erg klein zijn en niet voldoen aan de woningwensen. Ook willen ze niet wegwijnen tussen de Hollanders. Ze willen mensen met dezelfde afkomst om zich heen. Ook vreest men dat het eten een probleem is. Hollanders eten aardappelen, Surinamers eten roti en Antillianen eten rijst.

Volgens de sleutelfiguur valt het met die culinaire problemen in de praktijk wel mee. Wel geeft zij aan dat sommige oudere Antillianen moeite hebben met de Nederlandse taal. Daarom zouden Antillianen niet alleen in een verzorgingshuis moeten wonen. In verzorgingstehuizen zouden ook personeelsleden Papiaments moeten kunnen spreken. Ze gaf ook aan dat Surinamers en Antillianen niet geïnteresseerd zijn in verzorgingstehuizen. Zelfstandigheid weegt zwaarder dan gemak.

Bij de woongroep staat het geregeld dat daarbij komt kijken de mensen tegen. Op de oude dag hebben ze geen zin meer om regels te maken.

3.4 Indische Nederlanders (en Indonesiërs)

In het algemeen kan gesteld worden dat de groep Indische Nederlanders erg divers is. Er zitten mensen tussen met een Nederlandse, Indisch/Indonesische of Chinese etniciteit en natuurlijk ook veel mensen uit gemengde relaties. Sommigen houden sterk vast aan hun Indische achtergrond, terwijl anderen zich totaal geen allochtoon voelen.

De groep Indische Nederlanders in Delft heeft zich niet erg georganiseerd. Hoewel de groep verreweg de grootste is van de onderzochte groepen, was het moeilijk om met hen in contact te komen of om iemand te vinden die namens de Indische Nederlanders wilde spreken. Liever spreekt men voor zichzelf en sluit niet uit dat er anderen zijn die er ook zo over denken.

Een centrale plaats in de Delftse gemeenschap van Indische Nederlanders en oudere Indonesische immigranten bleek de Indische Toko te zijn. Deze winkel heeft ook een sociale functie. Mensen ontmoeten elkaar daar en maken een praatje. De eigenaar van de winkel heeft een gespreksgroep samengesteld die bestond uit Indische Nederlanders en Indonesiërs die al tientallen jaren in Nederland wonen. Zelf was de eigenaar ook bij het groeps gesprek aanwezig.

Men vindt bepaalde aspecten van de Indische achtergrond waardevol. Men heeft contacten met andere Indische mensen, zeker als men ouder wordt. Men is meer op de regio georiënteerd dan op de buurt. Bijna alle groepsleden maken gebruik van de Indische kerk in Den Haag.

Indische mensen en de oudere Indonesiërs wonen al erg lang in Nederland en weten dat hun kinderen zijn vernederlandst. Zij verwachten ook minder zorg van hen dan zij zelf aan hun ouders gegeven hebben.

Indische mensen zijn in het algemeen erg bescheiden, ze vragen niet snel om hulp, ook niet als ze hulpbehoevend zijn. Daarom hebben ze een extra grote kans om eenzaam te worden. Er zijn vrij veel eenzame ouderen onder de Indische Nederlanders/Indonesiërs. Daarbij is het wel of niet hebben van kinderen niet altijd doorslaggevend. De kinderen hebben immers ook hun eigen leven. Minder mobiel zijn is wel een probleem.

Huidige woonsituatie

De gespreksgroep bestond uit mensen uit een middenklassenmilieu. Deze mensen hebben zich aangepast aan hun nieuwe land en hebben hun leven lang gewerkt. Daardoor heeft men een gemiddeld besteedbaar inkomen. Men bewoont verschillen woningtypen. Drie mensen wonen in een koopwoning, de andere zeven ouderen hebben een huurwoning. Vier van de tien groepsleden wonen in een flat met lift. Een daarvan woont in een 55+-flat met automatische deur. De andere flats hebben zware, moeilijk te openen deuren. Een mevrouw heeft een deur en alle drempels uit haar woning verwijderd om de doorgang te

vergemakkelijken.

Een aantal ouderen geeft aan een handdouche in het toilet te missen.

Dat zou het makkelijker maken van het toilet gebruik te maken zoals dat in Indonesië gewoon is. Een open keuken vindt men ongewenst. Bijna niemand heeft een open keuken.

Een enkeling vindt de buurt waarin ze woont onveilig, omdat daar veel jongeren rondhangen.

Gewenste woonsituatie

Niemand wil terug naar Indonesië. De mensen zijn gewend aan Nederland en daarbij is alles in Indonesië nu anders. Zeker als niet-moslim is het daar nu moeilijk leven. Ze zien allemaal hun toekomst in Nederland en dan nog het liefst in de eigen buurt in Delft. Het opgebouwde sociale netwerk wordt belangrijker gevonden dan bijvoorbeeld wonen in het groen. Ze willen zelfstandig blijven wonen. Actief blijven wordt gezien als het beste middel tegen eenzaamheid.

Een woning voor de toekomst moet aan een aantal voorwaarden voldoen.

Een eigen ruime keuken is belangrijk, men houdt van koken en als dat niet meer lukt, kan het bezoek komen koken. De keuken moet gesloten zijn en een goed afzuigstelsel hebben. De Indische keuken is een geurige keuken. Als er trassi wordt gebakken, moet de deur van de keuken dicht kunnen. Ook moet de woning ten minste twee slaapkamers hebben. Eén slaapkamer is voor de logees. De meeste mensen geven aan geen behoefte aan een tuin te hebben. Men ziet het onderhoud als een probleem. De meeste ouderen denken dat hun laatste woning een huurwoning zal zijn.

Wat de buurt betreft hebben de Indische Nederlanders en Indonesiërs geen andere wensen dan Nederlanders. Het openbaar vervoer moet goed zijn en er moeten voldoende winkels in de buurt zijn. Eten en muziek wordt belangrijk gevonden. Een café in de buurt is van veel minder belang. De sociale veiligheid rond de woningen moet in orde zijn. De meeste mensen blijven het liefst in de eigen buurt wonen.

Een obstakel om aan de gewenste woonvorm te komen zijn de wachtlijsten. Er zijn niet genoeg ouderenwoningen in Delft. Er wordt nu wel snel gebouwd, maar er is nu nog te weinig plaats.

Woonvormen

De groep was erg positief over het WIBO-concept met zelfstandige ouderenwoningen rond een zorgcentrum. Hier sprak de vrijheid en zelfstandigheid de mensen aan. Bezoek kan ontvangen worden zoals men wil. Men gaf aan dat het extra leuk zou zijn als de woningen in het groen zouden staan. Ook zou het beter zijn als er meerdere Indische Nederlanders bij elkaar zouden wonen in een dergelijke situatie. De reeds genoemde speciale toiletvoorziening zou ook in deze woning aangeboden moeten worden. Wat het eten betreft ziet men geen obstakels. Twee keer per week Indisch eten is voldoende. Men kan het westerse eten inmiddels ook wel waarderen, hoewel men niet uitsluit dat

als mensen echt oud worden er meer teruggevallen wordt op de eigen oude gewoonten. Ook al kan eten worden langs gebracht, toch hecht men aan een eigen keuken om zelf iets te kunnen klaarmaken.

De kangoeroewoningen zijn op zich wel een goed idee, maar zien er duur uit en zullen dus niet voor iedereen zijn weggelegd. Deze groep is trots op haar financiële zelfredzaamheid en wil niet haar hand ophouden bij de gemeenschap. Daarbij wil men niet van de kinderen verwachten zorg te leveren. Men hoopt erop dat het wordt aangeboden, maar men verwacht het niet en vraagt het ook niet.

Een woning in een buurtnetwerk kan ook, maar is toch minder populair dan een WIBO-woning. In een buurtnetwerk blijft men toch afhankelijk van familie. Een woongroep op etnische basis wordt verschillend gereageerd. De meerderheid ziet het niet zitten. Op hoge leeftijd heeft men geen zin in geregel. Ook is men bang dat men zich te veel moet aanpassen aan elkaar en te dicht op elkaar zal zitten. Een paar ouderen zien er wel wat in en gaan ter plekke bedenken hoe dat voor elkaar te krijgen zou zijn. De kennis om tot iets te komen lijkt in deze groep wel aanwezig te zijn.

Het verzorgingstehuis is helemaal niet populair. Het is te massaal en er zijn te veel regels. Het doen te veel denken aan een ziekenhuis. Men is bang daar te vereenzamen.

3.5 Irakezen

Om inzicht te krijgen in de woonwensen van de Irakese ouderen in Delft is gesproken een sleutelfiguur, bezoekvrouw voor de Irakezen bij de welzijnsorganisatie Breedwelzijn, en is er een groepsgesprek gehouden met dertien Irakese ouderen, waaronder vier echtparen.

Huidige woonsituatie

Alle aanwezigen bij het groepsgesprek gaven aan in een flat te wonen. Dat kwam overeen met het beeld dat de sleutelfiguur schetste, namelijk dat de meeste oudere Irakezen in Delft in een flat wonen. Slechts een echtpaar woonde in een verzorgingsflat.

Het voornaamste probleem van de ouderen is niet de woning zelf, maar de woonomgeving. Het gebrek aan rust wordt het meest genoemd als probleem. De flats zijn vaak erg rumoerig. Kinderen en honden zorgen voor overlast. De sleutelfiguur gaf aan dat veel ouderen wonen in een buurt waar problemen zijn met criminaliteit en drugsgebruik. Soms is de afstand naar het openbaar vervoer of de winkels te groot.

De toegankelijkheid van de woningen is in principe redelijk. Bijna alle aanwezigen gaven aan in een flat met lift te wonen. Slechts een enkele oudere gaf aan niet over een lift te beschikken. Hij woonde op de tweede verdieping en zag het ontbreken van een lift niet als probleem. Opvallend was dat veel

andere mensen juist de liften noemden als probleem. Deze zouden vaak defect en smerig zijn.

Het ene echtpaar dat in een verzorgingsflat woont, gaf aan erg tevreden te zijn. Zij krijgen maaltijden aan huis. Ondanks dat ze de huur van 400 euro wel erg hoog vinden voor de ene kamer die de woning groot is, willen ze er niet meer weg.

Over het algemeen vinden de ouderen hun woning aan de krappe kant. Dit terwijl sommigen van hen een naar Nederlandse begrippen redelijk ruime woning hebben met bijvoorbeeld vijf kamers. In Irak zijn de woningen veel ruimer.

De indeling van de woningen is Nederland ook anders dan in Irak. Met name de keuken en de woonkamer vindt men hier te klein. Dat het toilet in een woning soms tegen de woonkamer aan ligt, vindt men gewoon raar. Dat de indeling vreemd is, wordt niet als een heel groot probleem gezien, maar men zou het liever anders hebben.

De huur van de woningen wordt vaak hoog gevonden. Veel ouderen beschikken niet over een hoog inkomen. Ze ontvangen vaak huursubsidie.

De meeste ouderen gaven aan te willen verhuizen.

Volgens de sleutelfiguur zijn veel Irakezen erg tevreden over de Poptahof en vinden ze het heel jammer dat het wordt gesloopt. Bij het project Poptahof hebben 54 Irakese vrouwen van 40 jaar en ouder gepleit voor behoud van de woningen daar.

De ouderen in de gespreksgroep geven echter weinig blijk van binding met de Poptahof. Men lijkt toch vooral te willen verhuizen naar woningen van een type dat in de Poptahof weinig voorkomt.

Gewenste woonsituatie

Uit de gesprekken kwam duidelijk naar voren dat een eengezinswoning met tuin veruit het meest gewenste woontype is. Bijna alle ouderen zien hun toekomst in Nederland. Ze willen niet terug naar Irak. De kinderen zijn hier en wonen vaak in dezelfde buurt.

Ze willen zelfstandig blijven wonen. Bij het denken over wel of niet verhuizen lijkt men niet erg vooruit te kijken naar de tijd dat men op zorg van anderen zal zijn aangewezen. Ze willen wel in de buurt van de kinderen wonen, maar niet te dichtbij. Ze willen niet bij de kinderen in huis wonen. Ook in Irak wonen de ouders al sinds de jaren zeventig niet meer bij de kinderen.

Belangrijk is dat het een rustige woning is. Het huis moet in een nette, rustige buurt liggen, zonder overlast van kinderen, jongeren en honden.

Men heeft een voorkeur voor nieuwbouw. De keuken en de woonkamer moeten beide ruim zijn en van elkaar gescheiden. Ze willen geen woonkeuken. In de Irakese keuken wordt veel met olie en kruiden gewerkt en men vindt het belangrijk dat niet het hele huis naar eten gaat ruiken. In Irak eten de mensen vaak in de keuken. Omdat de keukens in Nederland zo klein zijn, eten de Irakezen in Nederland noodgedwongen in de woonkamer.

Verder moet het huis voldoende ruim zijn en voldoende slaapkamers hebben. Het toilet zou beter niet gelijk tegen de woonkamer geplaatst zijn. Het toilet moet bij voorkeur in een hoekje van de woning gesitueerd zijn. Waar de badkamer geplaatst is, maakt niet uit.

De ramen van het huis moeten groot zijn, zodat er veel licht binnenkomt. De ramen moeten open kunnen, zodat er veel frisse lucht binnen kan komen. De ramen moeten wel dubbel glas hebben. Het huis mag niet koud zijn.

Tuinen zijn populair. In de zomer zit men graag in de tuin en ontvangt daar ook gasten. Een aantal mensen geeft aan graag naar Irakese tv-kanalen te kijken. Het moet dus toegestaan zijn een schotelantenne te plaatsen.

De buurt moet rustig en net zijn. Verschillende ouderen geven aan in de buurt te willen wonen van familie of vrienden. Irakezen in Delft kennen elkaar en helpen elkaar. Bij ziekte gaan ze bij elkaar op bezoek. Daarom blijven deze mensen het liefst in de eigen buurt wonen. Anderen geven aan minder moeite te hebben met een verhuizing naar een andere buurt. Ook met vrienden in andere wijken wordt contact gehouden.

Volgens de sleutelfiguur willen oudere Irakezen in de buurt van een subcentrum wonen, want dan zijn de winkels en de gezelligheid dichtbij. Ze gaan naar dezelfde winkels en cafés als Nederlanders. Nabijheid van winkels is van belang. Nabijheid van cafés wordt wel leuk gevonden, maar is geen belangrijke vestigingseis. Er is geen speciale behoefte aan etnische winkels of een moskee in de buurt. De meeste Irakezen zijn niet heel streng gelovig en ze gaan niet naar de moskee in Delft.

Woonvormen

De ouderen is gevraagd een oordeel te geven over een aantal mogelijke woonvormen. Het verzorgingstehuis blijkt niet populair. De meeste ouderen weten niet precies wat een verzorgingshuis is. Ook na uitleg is men nog niet enthousiast. Keuken en badkamer in het verzorgingstehuis zijn klein. De sleutelfiguur kent een Irakese dame die in een verzorgingstehuis woont en zich daar alleen voelt. De taalachterstand is een groot probleem. Het echtpaar dat in een verzorgingsflat woont, is echter zeer positief. Wellicht dat meer voorlichting mensen minder negatief kan maken.

Tijdens het groepsgesprek bleek dat de aanwezigen niets voelden voor het buurtnetwerk wonen of een woongroep. Ze wilden niet met andere Irakezen bij elkaar wonen, maar juist tussen de Nederlanders en andere nationaliteiten in wonen. Ook voor het wonen tussen Irakezen van gelijke etnische achtergrond (islamitisch, Koerd, christen) bleek geen interesse. Men leek het ook te associëren met discriminatie en een 'alle probleemgevallen bij elkaar'-beleid. Een aantal mensen met kinderen in Delft ziet wel wat in een kangoeroewoning. Hoewel de kinderen het druk hebben in Nederland verwachten de ouderen dat hun kinderen wel voor hen willen zorgen. Niet iedereen heeft kinderen in de buurt wonen. Voor de meeste ouderen is een kangoeroewoning dus geen optie.

Bij woningen met zorg aan huis lijkt men vooral geïnteresseerd als die woningen grondgebonden eengezinswoningen met een tuin zijn. Thuiszorg op

zich is goed. Daar willen ze wel gebruik van maken.

De huidige woningen verbeteren heeft weinig zin. De grootste problemen zijn omgevingsgerelateerd. Zelfs een volledig andere plattegrond lost het probleem van overlast door kinderen en honden niet op.

De meeste ouderen willen een rustige eengezinswoning met tuin, maar wonen nu in een rumoerige flat. Verhuizen in de oplossing. De ruime wenswoning ligt voor de meeste ouderen buiten de financiële mogelijkheden. Betere aansluiting op de woonwensen is wellicht wel haalbaar.

Veel mensen lijken nog niet erg na te denken over hoe het moet als ze door ouderdom meer zorg nodig hebben. Ze weten ook niet precies wat er allemaal mogelijk is. Echte ouderen begrijpen het woonruimteverdeelsysteem vaak niet. Dit komt mede door gebrekkige kennis van de Nederlandse taal. Volgens de sleutelfiguur is meer voorlichting nodig om de mensen bewuster te maken en de kennisachterstand weg te nemen.

Bij de regelgeving rond de woningverdeling moeten de belangen en wensen van deze groep goed in beeld blijven. Als er een redelijk verzoek komt, zou de woningbouwvereniging daaraan moeten meewerken. Denk aan de ontvangst van satelliet-tv in een seniorenflat of de mogelijkheid een woning naast een familielid te krijgen.

3.6 Iraniërs

Om de woonwensen en behoeften van de Delftse Iraniërs te peilen, is gesproken met een sleutelfiguur, bezoekvrouw voor de Iraniërs, en met een gespreksgroep van drie personen, allen vrouwen. Alle vrouwen bleken jonger dan 55 jaar. De jongste is 45 jaar, de andere twee zijn boven de 50. Er was een tolk aanwezig. De dames bleken al redelijk Nederlands te spreken.

Huidige woonsituatie

Alle respondenten wonen op een flat met een lift. Een gespreksgroep lid woont al vijf jaar op de vijfde verdieping in een driekamerflat met een lift. Ze is positief over haar huis, er is overal dubbelglas en er is een goede verwarming. Het is een goede flat in een mooie omgeving. Ze vindt het alleen een groot probleem dat er geen balkon is, ze voelt zich hierdoor gevangen in haar eigen huis. Een ander probleem is dat de deur naar de douche in de keuken is. Ook is er te weinig warm water.

De tweede dame heeft na jaren zoeken een flat met vier kamers gekregen. De flat is erg klein, vooral de keuken is te klein. De flat is oud en het stinkt er vaak. Ook is er een slechte kachel. Voor ze deze woning kreeg, heeft ze zes jaar in één kamer gewoond met haar twee zoons. Over de woningbouwvereniging is ze heel negatief.

De laatste mevrouw vertelt dat ze in een vierkamerflat woont met haar dochter. Over haar huis vertelt ze dat er te weinig warm water is. Ook vindt ze het huis te klein, vooral de keuken. Er is geen ruimte voor bijvoorbeeld een

wasmachine. Wel vindt ze het fijn dat de keuken gesloten is. Ze heeft veel problemen met de andere bewoners. Er wonen mensen van veel verschillende culturen. De verschillende bevolkingsgroepen in de buurt integreren niet. Niet alleen de buitenlanders zorgen voor problemen. Ook zijn de mensen niet netjes, veel kinderen en huisdieren maken troep. Verder heeft ze last van veel lawaai en stank. Ook heeft ze problemen met de woningbouw. Ze heeft al verschillende keren de woningbouw benaderd met haar problemen, maar er wordt niks aan gedaan.

Ook een andere dame is niet tevreden met haar buurt. Zij vindt het erg slecht dat Nederlanders en buitenlanders apart wonen. Dit is slecht voor de integratie. Mensen leren elkaar niet goed kennen en kunnen zo niet van elkaar leren. Ze wil liever gemengd wonen. Geld is de belangrijkste reden dat ze niet woont in de situatie die ze zou willen.

Gewenste woonsituatie

Alle vrouwen geven aan dat een grote keuken met veel kastruimte belangrijk is. Ook hebben ze graag een grote badkamer. De badkamer wordt gezien als een plek om rust te vinden. Het is daarom belangrijk dat deze groot en licht is. Eén vrouw geeft aan dat de ruimte hier vaak slecht wordt ingedeeld. Ze heeft bijvoorbeeld een verwarming in de keuken die veel plaats inneemt. Ze zou deze ruimte veel beter kunnen gebruiken.

Een vrouw vertelt dat ze zich niet veilig voelt in de buurt. Er is slechte beveiliging. Dit zou ze graag anders zien. Voor een andere respondent is het belangrijk om natuur om zich heen te hebben. Een probleem in Delft vindt ze dat er geen park in de buurt is. Ze gaat niet zo snel met het openbaar vervoer, omdat dit erg duur is.

Ook de integratie wordt weer genoemd. De vrouwen willen niet alleen met Iraniërs wonen.

Geen van de respondenten woont in de gewenste woonsituatie, omdat dit te duur is. Ze zouden wel graag willen dat hun huidige huizen opgeknapt worden, maar de woningbouw doet daar geen moeite voor.

De respondenten vertellen over hun eigen ouders. De generatie van hun ouders spreekt vaak geen Nederlands. Daarom is het belangrijk dat ze in hun eigen kring wonen, zodat ze hun eigen taal kunnen spreken. Ze kunnen elkaar dan helpen en het is gezellig. Het is voor de generatie van hun ouders dus belangrijk om veel andere mensen om zich heen te hebben die hun eigen taal spreken. Ook is het contact met de familie erg belangrijk.

Woonvormen

De vrouwen zijn meteen negatief over het buurtnetwerk. Ze willen niet alleen met Iraniërs wonen.

Over een verzorgingstehuis zijn de vrouwen in het begin heel negatief. Ze denken aan hun eigen ouders die geen Nederlands spreken. In de bejaardentehuizen in Nederland wonen alleen maar Nederlanders en geen buitenlanders. Dit vinden ze een probleem. Men kan elkaar dan niet verstaan. Als ze over zichzelf nadenken, is het wonen in een bejaardentehuis geen

probleem. Zij spreken allemaal Nederlands. De vrouwen maken een duidelijk onderscheid tussen hun eigen generatie en die van hun ouders. De belangrijkste reden hiervoor is de taal.

In Iran zijn bejaardentehuizen taboe. Oudere mensen blijven daar thuis wonen en worden door de kinderen verzorgd. In Iran zijn er mooie grote huizen voor senioren. In Europa is er daarvoor te weinig ruimte.

Een mevrouw vertelt dat het in Nederland minder gebruikelijk is dat de kinderen voor de ouderen zorgen. De kinderen krijgen Nederlandse normen en waarden mee. Zij zouden het liefst willen dat de ouders naar een bejaardentehuis gaan, maar de ouderen willen dit niet.

Eén mevrouw accepteert het wel, zij wil haar kinderen niet belasten.

De groepswoning is volgens hen te duur. Dit is iets voor rijke mensen. Ook moet er voor een groepswoning te veel geregeld worden. De kangoeroewoning zien de vrouwen wel zitten, maar ook hierbij zijn ze bang dat het te duur wordt. Bovendien willen ze hun kinderen niet belasten, die hebben een druk leven.

Over de WIBO-woningen zijn ze wel positief. Het voordeel daarvan is dat je zelfstandig kan blijven wonen. Alle respondenten vinden het moeilijk om over de toekomst na te denken.

Als geld geen rol zou spelen, zouden alle respondenten het liefst met hun kinderen willen blijven wonen. Ze geven wel duidelijk aan dat ze hun kinderen niet tot last willen zijn en het daarom ook accepteren om naar een bejaardentehuis te gaan.

3.7 Marokkanen

De wensen en behoeftes van de Marokkanen zijn besproken met een sleutelfiguur, contactpersoon oudkomers bij de gemeente Delft, en met een gespreksgroep bestaande uit vijf Marokkaanse vrouwen in het bijzijn van twee tolken (een tolk voor Arabisch en een voor Berbers). Volgens de sleutelfiguur is het niet mogelijk mannen en vrouwen samen te spreken in een gespreksgroep. Het was zijn beoordeling dat mannen en vrouwen over woonwensen dezelfde mening hebben. Omdat vrouwen aan het einde van hun leven vaak alleen zullen achterblijven, is ervoor gekozen vrouwen te spreken. De leiding van het groepsgesprek was in handen van een vrouwelijke onderzoeker.

Huidige woonsituatie

Alle gespreksgroepleden wonen in een flat met een lift. Twee vrouwen zijn tevreden over hun vierkamerwoning. Een dame is niet tevreden met haar vijfkamerwoning, omdat het te klein is voor de hele familie. Bovendien is het er vaak vies en houden de bewoners geen rekening met elkaar. Een andere dame vertelt dat ze al acht jaar in hetzelfde huis woont en niet tevreden is. Ze

woont op de begane grond. Dit is voor haar noodzakelijk, omdat haar dochter epilepsie heeft. Over het huis is ze niet tevreden, het huis is erg oud. De ramen zijn slecht waardoor het vaak koud is. Ook vindt ze het te klein. Over de buurt is ze net als de meeste groepsleden niet tevreden. Alle respondenten wonen in dezelfde buurt. Het is een drukke buurt waar veel mensen wonen. Er wordt veel rommel gemaakt er is veel ruzie. Een respondent heeft geen problemen met de buurt. Ze vindt het fijn dat er veel oude mensen wonen en vindt het niet te druk.

In Marokko zijn de keuken en woonkamer altijd gescheiden van elkaar. In Nederland is dit vaak niet zo, dit vinden de vrouwen niet goed. Er komt vaak bezoek en de vrouwen koken veel. Daarom is het belangrijk om een grote en afgesloten keuken te hebben. Een vrouw vindt het bovendien belangrijk om een balkon aan de keuken te hebben.

De vrouwen zijn niet tevreden over de badkamer. De badkamer is in veel huizen te klein en te oud. Voor een respondent is het erg belangrijk dat het toilet uit het zicht is. De deur naar het toilet is in haar thuis te dichtbij en in het zicht van de woonkamer. Alle respondenten willen het toilet het liefst gescheiden van de badkamer.

Gewenste woonsituatie

De vrouwen komen steeds terug op een grote en afgesloten keuken en een grote badkamer. Dit is voor hen erg belangrijk. Ook vertellen ze dat ze allemaal het liefst op de begane grond zouden wonen, maar op de eerste of tweede verdieping is ook goed. Een lift is voor hen niet zo belangrijk. Als de vrouwen echter gaan nadenken over de toekomst vinden ze een benedenwoning wel belangrijk. Ze zouden dit ook het liefst nu al hebben, anders moeten ze later verhuizen. Het is beter om dit nu al te realiseren, voordat ze echt oud zijn. Desgevraagd geven de dames aan een tuin ook belangrijk te vinden.

Wat de buurt betreft wil iedereen dichtbij winkels wonen. Dit hoeft niet per se in het centrum te zijn. Het is ook niet noodzakelijk om bij andere Marokkanen in de buurt te wonen. Als het kan, zou iedereen graag in de buurt wonen van voorzieningen, zoals gebedsruimten. Ook willen de respondenten allemaal in een rustige buurt wonen, dit is erg belangrijk voor de oude dag.

Op de vraag waarom ze nu niet wonen in een woning die ze wensen, antwoorden alle respondenten dat het te duur is. Er wordt naar het inkomen gekeken en deze vrouwen komen niet in aanmerking voor de woningen die ze zouden willen. Een vrouw vertelt dat ze al zes maanden probeert een nieuwe woning te vinden, maar het lukt niet.

Ook zijn de huizen hier vaak erg klein voor grote gezinnen. Bovendien weten ze vaak niet waar ze moeten zoeken en is er weinig aanbod.

Gevraagd wordt of de kinderen later voor hen gaan zorgen. Ze denken allemaal van niet. In Marokko zorgen de kinderen altijd voor de ouders, maar in Nederland niet. De kinderen zijn hier opgegroeid en hebben Nederlandse normen en waarden meegekregen. Ze hebben een druk leven en geen tijd om voor de ouders te zorgen.

De vrouwen wilden allemaal niet terugkeren naar Marokko. Ze wilden allemaal bij hun kinderen en kleinkinderen in Nederland blijven.

Volgens de sleutelfiguur zouden het vooral mannen zijn die terug willen keren. Velen hebben in hun geboortestreek een huis gebouwd en hebben lang van terugkeer gedroomd. In de praktijk komt een terugkeer zelden voor. De mensen die terugkeren krijgen soms spijt en komen dan weer terug naar Nederland.

Woonvormen

De onderzoeker vertelt over de verschillende woonvormen. Over het verzorgingstehuis is iedereen negatief. Er wordt meteen gevraagd of het gemengd is met mannen. Dit is een belangrijke reden voor iedereen om dit niet te willen. Een andere reden is dat het niet zelfstandig is. Ze willen liever een eigen huis en apart wonen. Een respondent denkt bovendien dat iedereen zich met elkaar gaat bemoeien en dat er ruzie van komt. Deze woonvorm wordt door iedereen alleen als een mogelijkheid gezien als het echt niet anders kan.

Volgens de sleutelfiguur heerst in de Marokkaanse gemeenschap een negatief beeld van verzorgingstehuizen. Men zou het zien als een plek om dood te gaan. Je gaat erheen als je kinderen niets meer met je te maken willen hebben. Als er meer informatie wordt gegeven en er een paar Marokkanen bij elkaar zouden worden geplaatst, zou het verzorgingstehuis volgens hem best aan kunnen slaan. In zijn optiek zouden met name alleenstaande oudere vrouwen gebaat zijn bij een intrek in een verzorgingstehuis.

Op de kangoeroewoning wordt positiever gereageerd. Wel geven de respondenten aan dat ze hun kinderen niet tot last willen zijn. Ze hebben een druk leven en de vrouwen willen ze niet belasten. Een mevrouw vertelt dat oudere mensen vaak moeilijk zijn en daar wil ze haar kinderen niet mee belasten. Als de kinderen het zelf willen, zou dit wel een goede oplossing zijn voor iedereen.

Iedereen reageert meteen heel positief op de zelfstandige WIBO-woningen met een hulppunt. De respondenten vinden het grote voordeel hiervan dat je zelfstandig kan blijven wonen. Deze vorm wordt door vier respondenten ook verkozen boven de kangoeroewoning, omdat er professionele hulp is. Een mevrouw wil liever dat haar dochter voor haar zorgt.

Op het buurtnetwerk wordt niet enthousiast gereageerd. Dit geldt ook voor de woongroep. Ze geven aan dat de band met andere Marokkanen niet zo hecht is, ze zien het niet zitten om alleen met Marokkanen te wonen. Bovendien zien

ze het allemaal niet zitten om elkaar te ondersteunen. Ook zijn ze bang voor ruzie. Alle vrouwen willen liever zelfstandig wonen.

De vrouwen vragen zich wel af of iedereen in aanmerking komt voor de nieuwe woonvormen, ongeacht het inkomen. Ook geven de vrouwen aan dat ze het moeilijk vinden om zich nu al een voorstelling van de toekomstige woonwensen te maken.

Er wordt de vrouwen nog een andere woonvorm voorgesteld, namelijk dat er servicepunten komen in de buurt en dat de huidige huizen worden aangepast. Geen van de respondenten ziet dit zitten. De huizen waar ze nu wonen, zijn niet geschikt om aan te passen. De huizen zijn te oud en hebben veel onderhoud nodig. Dat wordt voor de respondenten moeilijk als ze ouder zijn.

3.8 Turken

Om een beeld te krijgen van de wensen van de Turkse ouderen is gesproken met een sleutelfiguur, bezoekvrouw bij welzijnsorganisatie Breedwelzijn, en met een groep van dertien Turkse ouderen waaronder drie echtparen.

Huidige woonsituatie

De meeste ouderen in de gespreksgroep huren een woning en meestal is die woning een flat. Twee personen wonen in een eengezinswoning. Een persoon woont in een koopflat. Van de zeven mensen die in een flat wonen, hebben er twee geen lift. Meestal hebben de woningen vier of vijf kamers.

Een aantal mensen is niet tevreden met de toegankelijkheid van de woning. Liften ontbreken of zijn vies en vaak defect. Een dame heeft een woning die niet bij haar situatie past. Ze is erg slecht ter been en heeft een kind in een rolstoel. Ze woont in een flat op de derde verdieping. De deuren van de lift zijn zeer moeilijk te openen en ze wil graag verhuizen. Er is haar ooit een passende woning beloofd, maar die heeft ze nog niet gekregen. Zij en haar zoon weten niet precies welke stappen nu moeten worden gezet om aan een ander huis te komen.

De meeste ouderen zijn niet tevreden over de grootte van de vertrekken in de woning. Men vindt de keuken te klein. Deze is meestal niet geschikt om ook in te eten en dat zou men wel graag willen. De badkamer is van belang voor religieuze handelingen en wordt ook te klein gevonden. De woonkamer is te klein om een grote groep visite te ontvangen. Tot slot vindt men ook het toilet aan de krappe kant.

Een deel van de ouderen woont in een buurt die binnenkort gerenoveerd wordt. Als een buurt vernieuwd wordt, vult de gemeente vrijkomende woningen vaak met tijdelijke bewoners tot de verbouw begint. Onder deze tijdelijke bewoners zijn mensen die overlast veroorzaken

oververtegenwoordigd, waardoor de leefbaarheid van de buurt in de periode voor de stadsvernieuwing onder druk komt.

Een aantal ouderen geeft aan overlast te hebben van jongeren en studenten. De combinatie van ouderen en jonge mensen in een flat lijkt een niet zo gelukkige. Studenten maken lawaai tot in de nacht. De ouderen kunnen de jongeren moeilijk tot de orde roepen, omdat ze de Nederlandse taal vaak slecht beheersen. Ook afval wordt vaak niet op de juiste wijze aangeboden waardoor zwerfvuil ontstaat. Daarbij hebben een paar ouderen ook last van drugsoverlast en ander asociaal gedrag.

Gewenste woonsituatie

De meeste ouderen willen een ruime woning in een rustige buurt. Het liefst heeft men in de buurt veel andere ouderen wonen, zodat rust gegarandeerd is. De woonkamer in het huis moet ruim genoeg zijn om een grote groep mensen te kunnen ontvangen. Er komt vaak visite. Het huis moet daarom een extra slaapkamer hebben, zodat logees comfortabel kunnen blijven slapen. De keuken moet ruim zijn en afsluitbaar, het liefst ruim genoeg om daar ook met een paar mensen te kunnen eten. De badkamer moet ruim genoeg zijn om de religieuze plichten comfortabel te kunnen vervullen en het toilet moet ook ruim van opzet zijn. Een tuin of volkstuin wordt door velen gewenst. Veel oudere Turken hebben een agrarische achtergrond en men vindt het leuk om wat te tuinieren.

De flat aan Mozartlaan wordt genoemd als voorbeeld van een gewenst woningtype. Daar staat een rustige ouderenflat met ruime vertrekken en de mogelijkheid zorg te ontvangen. Een echtpaar woont aan de Mozartlaan en is zeer tevreden. Een dergelijke flat zouden meer mensen willen.

Men wil lang zelfstandig blijven wonen. Als de zorgbehoefte dan toeneemt, wil men graag in de buurt van de kinderen wonen. Men verwacht dat de kinderen bereid zijn zorg te verlenen. Er zijn twee kinderen met hun ouders meegekomen naar het groeps gesprek. Deze kinderen gaven aan graag voor hun ouders te willen zorgen als dat nodig is. Zij zien dat ook als plicht. Onder hun vrienden wordt dat ook normaal gevonden.

Volgens de sleutelfiguur staan huurwoningen in Delft vaak niet in de buurt van koopwoningen. Als kinderen een woning kopen, is het moeilijk voor de ouders om dichtbij een huurwoning te vinden. De buurten moeten daarom meer gemengd worden.

De ouderen die de Nederlandse taal goed of een beetje beheersen, een minderheid in de gespreksgroep, geven aan graag om te gaan met Nederlanders en andere bevolkingsgroepen. Bijna alle ouderen geven aan het liefst in een buurt te wonen met redelijk wat Turken en Nederlanders en verder een gemengde bevolking. Alleen Turken wordt niet wenselijk gevonden. Alleen verschillende groepen allochtonen in een buurt is nog minder wenselijk. Helemaal geen Turken in een buurt is ook niet handig, want men zoekt elkaar wel op en onderhoudt een eigen netwerk. Overigens benadrukt men dat de Turkse gemeenschap geen homogene groep is. Turkije is een groot land met

regionale cultuurverschillen.

In de buurt wil men graag een park hebben en een Turks activiteitencentrum. De winkels en de moskee moeten makkelijk bereikbaar zijn. De routes naar deze voorzieningen moeten veilig zijn, ook 's avonds. Camera's en beveiligers zouden daarvoor kunnen zorgen.

Ondanks de huidige problemen geeft een aantal ouderen uit een te renoveren buurt aan na de vernieuwing naar hun buurt terug te willen keren. Men hecht aan de sociale contacten die men in de buurt heeft. Wel maakt men zich zorgen over de toekomstige huurprijs. Als die te hoog wordt, kan dat hun terugkeer onhaalbaar maken.

Volgens de sleutelfiguur wil ongeveer de helft van de Turkse terug naar Turkije. De kinderen wonen echter hier. Tijdens het groepsgesprek leek niemand bezig met terugkeer naar Turkije. Men was hier tevreden of dacht na over de verbetering van de situatie hier in Nederland. Men is vrij gebonden aan Nederland door het belang dat men hecht aan contact met familie en vrienden hier.

Woonvormen

De Turkse ouderen willen in eerste instantie zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen en als dat niet meer gaat, willen ze graag hulp van de kinderen. In de zelfredzame fase van de oude dag woont men het liefst in een voor ouderen geschikte flat of woning. Daarna kiest men massaal voor het concept van de kangoeroewoning.

Een WIBO-woning is ook populair, maar wel duidelijk tweede keus ten opzichte van de kangoeroewoning. De meeste ouderen ontvangen zorg liever van familie dan van professionals. Ook als er Turkse maaltijden worden aangeboden en er veel Turkse ouderen in het complex wonen, blijft de WIBO-woning tweede keus.

Het verzorgingstehuis roept in eerste instantie een negatieve reactie op. Het wordt respectloos gevonden ouders in een verzorgingstehuis te laten wonen. Na wat onderlinge discussie vinden veel ouderen het verzorgingstehuis toch wel een nuttige voorziening voor als het echt niet anders kan. Zelf hopen ze er geen gebruik van te hoeven maken. Het zou goed zijn Turkse ouderen niet tussen alleen maar niet-Turken te plaatsen, omdat mensen op hun oude dag vaak terugvallen op de eigen gewoonten en omdat de eerste generatie Turkse ouderen vaak nog moeite heeft met de Nederlandse taal.

Over het wonen in een buurt netwerk is men niet erg enthousiast. Een aantal mensen vindt het idee wel aardig, maar het heeft voor niemand de voorkeur. Een enkeling vreest dat dit systeem kan leiden tot hoge concentraties allochtonen in een buurt of gebouw.

De groepswoning ten slotte is het minst populair bij de gespreksgroep. Een oudere lijkt het wel een redelijke woonvorm, maar niet voor haarzelf. De anderen zijn nog minder geïnteresseerd.

3.9 Samenvatting knelpunten en wensen uit groepsgesprekken

De huidige woonsituatie

De huidige woonsituatie van veel allochtone ouderen is in hun ogen niet optimaal. Velen wonen in onrustige flatgebouwen tussen jongeren en gezinnen met kinderen en honden. Ook de indeling van de woning sluit vaak niet aan bij de woonwensen.

Daarnaast is de woonbuurt voor veel allochtone ouderen niet ideaal. Bij verschillende onderzochte groepen bleek onrust en geluidsoverlast in de buurt een probleem. Een aantal ouderen voelde zich ook onveilig. De Indische Nederlanders en de Surinamers en Antillianen geven aan weinig last te hebben van onrust en lawaai in de buurt. Dit komt overeen met de bevindingen in hoofdstuk 2 waaruit bleek dat de migranten uit de voormalige koloniën een relatief goede positie hebben op de woningmarkt.

De gewenste woonsituatie

Ruimte in de woning wordt door alle groepen ouderen belangrijk gevonden. Vooral een ruime, afsluitbare keuken en een ruime badkamer en toilet worden erg vaak genoemd. De badkamer en het toilet moeten vanaf de woonkamer niet zichtbaar zijn. Hier speelt het belang dat aan privacy wordt gehecht een grote rol. Het moet mogelijk zijn gasten te ontvangen in de woonkamer zonder dat de andere bewoners van de woning daarmee geconfronteerd worden. Veel allochtone ouderen willen graag een extra slaapkamer voor logees. Alle groepen allochtone ouderen geven aan zo lang mogelijk in een zelfstandige woning te willen blijven wonen. In en om deze woning moet rust heersen, dus geen burens met rondrennende kinderen en honden en geen jongeren die tot 's avonds laat lawaai maken. Tot slot valt op dat er nauwelijks ouderen zijn die hebben aangegeven terug te willen keren naar hun geboorteland. In tabel 3.1 staan de kenmerken van de gewenste woning.

Tabel 3.1 Genoemde kenmerken gewenste woning

	Zelf standig	Rustig	Logeer kamer	Ruime Woon- kamer	Ruime keuken	Geslo- ten keuken	Ruime Bad- kamer/ toilet	Badka- mer en wc niet zicht- baar vanaf woon- kamer	Laag wonen	Niet duur	Tuin	Weids/ groen uitzicht
Afghanen	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Antillianen/ Surinamers	X	X	X		X	X	X	X		X		
Indische Nederlanders	X		X		X	X						
Irakezen	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	
Iraniërs	X	X			X	X	X					
Marokkanen	X	X			X	X	X	X				
Turken	X	X		X	X		X			X		

De ouderen willen bijna allemaal in een rustige, nette buurt wonen met winkels en openbaar vervoer. In de buurt moeten bij voorkeur familie en vrienden uit de eigen etnische groep wonen en verder ook Nederlanders. Een gemengde buurt heeft de voorkeur boven een buurt met alleen allochtonen. Vrij veel ouderen willen graag in de buurt blijven wonen waar ze nu al wonen. Een paar groepen geven aan behoefte te hebben aan een plek in de buurt om met de eigen groep samen te komen. Alleen de Turkse ouderen geven aan graag in de buurt van een gebedshuis te wonen. In tabel 3.2 staan de gewenste kenmerken van de buurt.

Tabel 3.2 Genoemde kenmerken gewenste buurt

	Rustig, netjes, veilig	Familie/ vrienden	Winkels/ OV	Gemengde bevolking	Dezelfde buurt	Gemeen- schappe- lijke ruimte	Gebeds- ruimte
Afghanen	X	X	X	X		X	
Antillianen/Surinamers	X		X		X		
Indische Nederlanders	X	X	X		X		
Irakezen	X	X	X	X	X		
Iraniërs	X	X		X			
Marokkanen	X					X	
Turken	X	X	X	X		X	X

Wonen en zorg

Bij alle groepen is de huidige generatie ouderen opgegroeid in een cultuur waarin het gebruikelijk was dat de kinderen een rol speelden bij de verzorging van hun ouders op latere leeftijd. In met name Irak is de ouderenzorg eind 20^e eeuw net zoals in Nederland geprofessionaliseerd.

Hoewel veel ouderen in Delft liever door hun kinderen verzorgd willen worden dan door professionals, zijn ze ook realistisch. In Nederland zijn de kinderen vernederlandst. Ze hebben hun eigen leven en wonen ook niet altijd in de buurt. Daarom verwachten de ouderen minder hulp van hun kinderen dan die zij zelf aan hun ouders hebben gegeven. Tijdens het Turkse groeps gesprek bleek dat bij die groep de bereidheid van de kinderen hun ouders bij te staan, nog sterk aanwezig is. Bij enkele andere groepen houdt men er rekening mee dat men uiteindelijk toch op professionele hulp is aangewezen. Daarbij houdt men de mogelijkheid open dat de kinderen een (aanvullende) rol spelen in hun verzorging. Om dat mogelijk te maken wil men wel graag in de buurt van de kinderen wonen.

De ouderen willen niet bij hun kinderen in huis wonen. Daarvoor hechten ze te veel aan hun zelfstandigheid. Ook vinden ze dat een te grote belasting voor hun kinderen.

Er is op het gebied van de verwachtingen uit de groeps gesprekken geen groot verschil gebleken tussen de situatie van oudere vluchtelingen en oudere gastarbeiders en migranten uit de voormalige koloniën.

In tabel 3.3. staat wat de verschillende groepen oudere allochtonen van hun kinderen verwachten op het gebied van zorg.

Tabel 3.3 Verwachting mantelzorg van ouderen (55+) in Delft

	Inwonen bij kinderen	Verwachten zorg	
Afghanen	Nee	Ja	Daarom dicht bij de kinderen wonen
Antillianen/ Surinamers	Nee	Ja	Hulp van netwerk van familie en vrienden
Indische Nederlanders	Nee	Beetje	Hopen op hulp kinderen maar verwachten weinig
Irakezen	Nee	Ja	Maar de kinderen wonen vaak niet in de buurt
Iraniërs	Nee	Nee	Kinderen zijn vernederlandst
Marokkanen	Nee	Nee	Kinderen vernederlandst en druk, ouderen willen kinderen niet tot last zijn
Turken	Nee	Ja	Daarom dicht bij de kinderen wonen

Gewenste woonvorm

Alleen de Irakezen hadden een uitgesproken voorkeur voor eengezinswoningen met tuin. Bij andere groepen was geen sterke voorkeur voor een bepaald type woning. Wel wilden veel ouderen op een niet al te hoge verdieping wonen.

Er is de ouderen een vijftal voor ouderen geschikte woonvormen voorgelegd. In tabel 3.4 staat per groep aangegeven hoe positief of negatief de ouderen

waren over een vijftal voor ouderen geschikte woonvormen.

Tabel 3.4 Voorkeuren voor woonvormen

	Kangoeroe-woning	WIBO-woning	Verzorgings-tehuis	Buurt-netwerk	Groeps-woning
Afghanen	++	++	--	+	--
Antillianen/Surinamers	+	+	--	++	--
Indische Nederlanders	+	++	--	+	+/-
Irakezen	+	++	--	--	--
Iraniërs	+	++	+	--	--
Marokkanen	+	++	--	--	--
Turken	++	+	-	-	--

Het valt op dat de WIBO-woning en de Kangoeroewoning veruit het meest positief worden beoordeeld. Dit sluit aan bij de sterke wens van de ouderen om zelfstandig te blijven wonen. Een aantal ouderen wilde de verschillende woonvormen combineren: een WIBO-woning of buurtnetwerk waarbij familie langskomt en helpt. Alleen de Surinamers en Antillianen waren enthousiast over het buurtnetwerk. Bij deze groep wordt ook minder onderscheid gemaakt tussen het krijgen van hulp van kinderen en hulp krijgen van vrienden. De groepswooning en het verzorgingstehuis zijn het minst populair. Men is bang dat hier de woonruimten klein zijn en dat men op de oude dag nog allerlei regels krijgt opgelegd. Ook kleven er aan met name het verzorgingstehuis veel negatieve vooroordelen.

Geconfronteerd met de verschillende woonvormen zijn de voorkeuren duidelijk naar voren gekomen. Wel is opgevallen dat de kennis over wat mogelijk is op het gebied van wonen, voor ouderen beperkt is. Veel ouderen hebben aangegeven dat het moeilijk is zich een voorstelling te maken van de toekomst.

4 BEVINDINGEN EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de vier onderzoeksvragen. Aan het einde van dit hoofdstuk staan de uit het onderzoek volgende aanbevelingen.

4.1 Aanleiding voor het onderzoek en methodiek

Het aantal ouderen onder de allochtone Nederlanders is stijgend. Over specifieke wensen en eisen die allochtone ouderen hebben ten aanzien van wonen, is echter betrekkelijk weinig bekend.

De herstructurering van de Poptahof, een wijk met een groot aantal niet-westerse allochtone huishoudens, was voor de gemeente Delft aanleiding om de specifieke wensen en behoeften op het gebied van wonen/zorgvoorzieningen van allochtone ouderen te laten onderzoeken.

In het onderzoek zijn de specifieke wensen en behoeften op het gebied van wonen/zorgvoorzieningen van acht groepen oudere allochtonen onderzocht. De onderzochte groepen vertegenwoordigen drie typen migranten. Mensen uit de voormalige koloniën, niet-westerse gastarbeiders en niet-westerse vluchtelingen.

Het onderzoek bestaat uit drie delen:

- 1 Documentstudie en secundaire analyse. Hier werd reeds bestaande informatie over de onderzochte groepen op een rij gezet.
- 2 Interviews met sleutelfiguren uit de onderzochte gemeenschappen.
- 3 Groepsgesprekken met allochtone ouderen.

Deze groepsgesprekken met de allochtone ouderen vormden de kern van dit onderzoek.

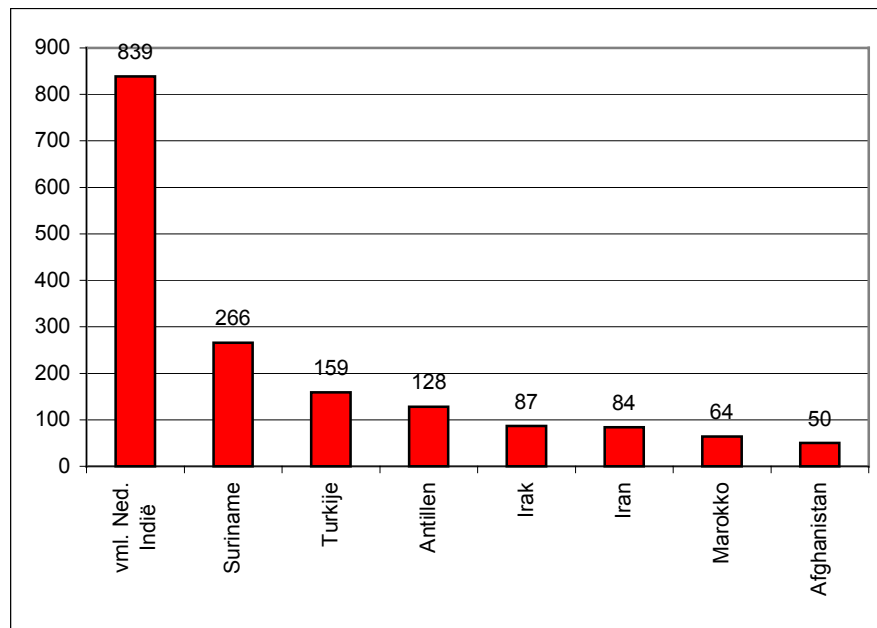
4.2 Bevindingen, antwoord op de onderzoeksvragen

Onderzoeksvraag 1

Hoeveel allochtone 55-plussers telt Delft?

De aantallen 55-plussers van de onderzochte groepen allochtonen in Delft staan in figuur 4.1.

Figuur 4.1 Aantal ouderen (55+) van de onderzochte groepen in Delft

Onderzoeksvraag 2

Hoe groot zal deze groep inwoners van Delft in de toekomst zijn?

Op basis van demografische gegevens van de onderzochte groepen kan globaal worden uitgegaan van een verdrievoudiging van het aantal oudere niet-westerse allochtonen in vijftien jaar tijd.

Hierbij is de grootste onderzochte groep, die van de Indische Nederlanders niet meegerekend omdat zij als westerse allochtonen gelden. Bij de Indische Nederlanders zal de stijging van het aantal 55-plussers veel minder sterk zijn (zie hoofdstuk 2).

Onderzoeksvraag 3

Wat zijn de kenmerken van oudere allochtonen in Delft?

- Samenstelling huishoudens

Ongeveer veertig procent van de allochtone ouderen in Delft is alleenstaand. Bij Turken en Marokkanen ligt dat percentage rond de twintig procent, bij Surinamers vijftig procent.

Ruim een derde van de oudere Marokkaanse mannen in Delft woont in een gezin met kinderen. Bij alle andere groepen ligt dat percentage veel lager.

- Leeftijd

De onderzochte groepen allochtone ouderen in Delft zijn relatief jong. Uitzondering hierop zijn de Indische Nederlanders. Bij deze groep is de vergrijzing al langer aan de gang.

Bij getrouwde Marokkanen is de man vaak veel ouder dan de vrouw.

- Sociaal-economische positie

De meeste Surinaamse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse 55-plussers in Delft leven van een uitkering. Hun inkomen is relatief laag. Van de andere groepen allochtone ouderen zijn geen gegevens voorhanden.

- Huidige woonsituatie

Allochtone ouderen in Delft zijn vaak aangewezen op goedkope huurwoningen en wonen vooral in minder gewilde woningtypen.

De Indische Nederlanders lijken qua woonsituatie sterk op autochtone Nederlanders. De vluchtelingen hebben de slechtste positie op de woningmarkt. Zij wonen vaker dan de andere groepen in goedkope huurflats.

Onderzoeksvraag 4

Welke wensen hebben allochtone 55-plussers ten aanzien van wonen en verzorging nu en in de toekomst?

De allochtone ouderen zijn redelijke eensgezind in hun woonwens. Ze willen een zelfstandige, ruime woning in een rustige en veilige, gemengde buurt. In het huis mag de badkamer en het toilet niet zichtbaar zijn vanuit de woonkamer en keuken. De keuken moet ruim en afsluitbaar zijn. Ook de badkamer en het toilet moeten ruim zijn. De meeste ouderen wonen bij voorkeur niet op een hoge verdieping.

In de buurt moet openbaar vervoer en winkels dichtbij zijn. Daarbij is ook de nabijheid van kinderen, familie en mensen met dezelfde etnische achtergrond belangrijk. Van dit sociale netwerk verwachten veel ouderen (aanvullende) zorg (zie hoofdstuk 3). Er is daarbij geen groot verschil gevonden tussen de verwachting van mantelzorg bij vluchtelingen en andere onderzochte migrantengroepen.

Als het gaat om speciaal voor ouderen bedoelde woonvormen dan hebben de WIBO-woning en Kangoeroewoning de voorkeur. Deze woonvormen sluiten goed aan op de wens zelfstandig te wonen.

Aanbevelingen

Hoe kan aan de wensen en behoeften van oudere allochtonen tegemoet gekomen worden?

Er is in de groepsgesprekken een aantal redenen genoemd waarom het moeilijk is een goede woning te vinden.

Eén knelpunt is geld. Veel ouderen zijn aangewezen op sociale huurwoningen. Er zijn weinig sociale woningen beschikbaar die aan de wensen van de ouderen voldoen. Het is niet te verwachten dat het inkomen van de ouderen zal stijgen. Verandering zal dus moeten komen van de aanbodkant.

Ook is de spreiding van verschillende woningtypen over de wijken van de stad genoemd als probleem. Als de kinderen een koophuis betrekken dan is er in die buurt niet altijd een geschikte sociale woning voorhanden.

De rol van de verhuurder is ook genoemd als factor. De verhuurder kan met zijn woonruimteverdelingsysteem het vinden van een geschikte woning in de

buurt van mantelzorgverstrekkers vergroten of verkleinen. Ook kan de verhuurder meer of minder flexibel reageren op specifieke verzoeken als het plaatsen van een handdouche of schotelantenne.

De ouderen hadden veel aanmerkingen op de plattegrond van de woningen.

Bij herstructurering van wijken kan daar rekening mee worden gehouden.

De ouderen reageerden erg negatief op een aantal gepresenteerde vormen van ouderenhuisvesting. Deze negatieve reactie was vaak gebaseerd op weinig kennis van en ervaring met deze woonvormen. Om de ouderen de kans te geven tot een meer afgewogen oordeel te komen, is extra voorlichting noodzakelijk. Te denken valt aan een excursie waarbij een aantal wooncomplexen wordt bezocht.

Daarbij bleken veel ouderen nog niet erg bezig te zijn met het wonen in de toekomst. Ook hebben velen een taalachterstand. Het zal daarom nodig zijn om geschikte woningen op een meer doelgroepspecifieke manier aan te bieden.

Geraadpleegde literatuur

- Aedes Magazine, Artikel: "In Deventer kloppen Turkse ouderen zelf aan."
Aeada Magazine, maart 2006
- Allochtone Ouderen en Wonen, Fact Sheet
Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn /NIZW, 2003
- Cijferrapport Allochtone Ouderen,
Schellingerhout, R. Sociaal Cultureel Planbureau / SCP, 2004
- Een gekleurd beeld van wonen,
V.d.Laan-Doff, ISEO in opdracht van VROM, 2005
- Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen,
Schellingerhout, R. Sociaal Cultureel Planbureau / SCP, 2004
- Ondersteuning Allochtone Ouderen,
Vakteam ICT/O&S Gemeente Delft, 2003
- Projectbeschrijvingen projecten Kamalhuis, Shanti Bawan, Wi Kontern
Innovatieprogramma Wonen en Zorg / IWZ, 2000
- Quickscan projecten voor allochtone ouderen Wonen Zorg Dienstverlening
BMO/Bureau voor maatschappelijke ontwikkeling, 2006
- Rapport Moslimouderen
Stadsdeel Oost/WGM Amsterdam, 2003
- Rapportage Minderheden
Dagevos, J. et al. Sociaal Cultureel Planbureau/SCP, 2004
- Wegwijzer Woowensen Allochtone Ouderen,
Solidariteitscomité Oud West Amsterdam, 2002
- Wensen inventarisatie Turkse ouderen Zaanstad
Federatie Steunfuncties Minderheden, 2002

Website met informatie over woonvormen geschikt voor allochtone ouderen:
www.gemeenschappelijkwonen.nl.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Keuze sleutelinformanten

De keuze van de sleutelinformanten is gemaakt in overleg met/door de opdrachtgever. De sleutelfiguren voor de Turken, Irakezen, Iraniërs en Afghanen waren bezoekvrouwen voor die etnische groepen bij welzijnsorganisatie Breedwelzijn Delft. Sleutelfiguur van de Marokkanen van de contactpersoon oudkomers van de gemeente Delft. Voor de Antillianen en Surinamers spraken wij met de leidster van de Antilliaans/Surinaamse ouderensoos. De groep Indische Nederlanders bleek in deze fase van het onderzoek zeer heterogeen. Het lukte dan ook niet een persoon te vinden die namens of over de hele groep wilde spreken.

BIJLAGE 2

Werving en samenstelling gespreksgroepen

De ouderen die aan het groepsgesprek deelnamen zijn geworven via de sleutelfiguren, zelforganisaties en een door een groep veel gebruikte etnische winkel. Voor deze methode is gekozen omdat verwacht werd dat de bereidheid aan het onderzoek mee te werken groter is als het verzoek persoonlijk wordt gedaan door een vertrouwd persoon.

Er zijn in totaal zeven groepsgesprekken gevoerd. De Surinamers en Antillianen zijn samen gesproken. Volgens de sleutelfiguur was dat goed mogelijk. Deze twee groepen werden geworven via een gezamenlijke Surinaams/Antilliaanse ouderensoos. Ook werd de communicatie niet bemoeilijkt door problemen met de Nederlandse taal. Tijdens het gesprek is goed opgelet of er relevante verschillen waren tussen de behoeftes van beide groepen. De andere groepen zijn elk apart gesproken.

Steeds is ingezet op een groepsomvang van tussen de vijf en tien ouderen. Bij deze omvang functioneert een gespreksgroep vaak optimaal. Bij een aantal gesprekken kwamen er enkele ouderen meer dan voorzien. Bij een groep, de Iraniërs, kwamen er minder dan voorzien. Alle groepsgesprekken zijn succesvol verlopen.

Steeds is ingezet op ouderen van 55 jaar of ouder. Een aantal ouderen dat op de groepsgesprekken afkwam bleek jonger dan 55 jaar. Dit scheelde meestal een paar jaar. Er is voor gekozen deze ouderen niet uit te sluiten van het groepsgesprek.

In de gespreksgroep met Indische Nederlanders zaten ook oudere Indonesiërs die al tientallen jaren in Nederland woonden. Door de heterogeniteit van de Indische Nederlanders als groep is het moeilijk te bepalen waar een logische grens te trekken. Daarom is besloten deze mensen niet uit te sluiten van het groepsgesprek. Deze Indonesiërs verschilde qua wensen en problemen niet van de andere Indische mensen.

Bij de Marokkanen gaf zowel de sleutelfiguur als de contactpersoon die de gespreksgroep bijeenbracht aan dat het bij deze generatie geen zin heeft mannen en vrouwen in één gespreksgroep te spreken. Uit kostenoverwegingen is ervoor gekozen een van de twee seksen te spreken. Omdat vrouwen doorgaans langer leven dan mannen en jonger zijn dan hun echtgenoot zullen zij hun laatste levensfase vaak alleen leven. Daarom hebben wij ervoor gekozen alleen de vrouwen te spreken. Het gesprek met de vrouwen is gevoerd

door een vrouwelijke onderzoeker, gesteund door vrouwelijke tolken en een vrouwelijke notulist.

Bij de andere groepen was het geen probleem mannen en vrouwen tegelijk te spreken. Vier groepen bestonden uit zowel mannen als vrouwen. De Surinaamse/Antilliaanse groep en de Iranese groep bestond uit alleen vrouwen omdat de uitgenodigde mannen niet gekomen zijn.

BIJLAGE 3

Gepresenteerde woontypen

- **WIBO-woning:** (Wonen In Beschermd Omgeving) Zelfstandige woning met professionele zorg en hulp in de buurt. Deze woningen zijn voor ouderen zeer geschikt. Ook wel verzorgingsflat of aanleunwoning genoemd.
- **Groepswoning:** Bewoners wonen in een zelfstandige wooneenheid in een gebouw en vormen samen een woongroep met gemeenschappelijke voorzieningen. Verschillende etnische groepen in Nederland hebben een eigen woongroep weten te realiseren.
- **Verzorgingshuis:** Bewoners wonen in een zelfstandige wooneenheid in een gebouw waar zorg en hulp aanwezig is. Ook wel bejaardentehuis genoemd.
- **Kangoeroewoning:** Twee zelfstandige woningen dicht bij elkaar. Een woning wordt bewoond door een zorg of hulp behoevende, de andere woning wordt bewoond door zorgverlenende familie (bijvoorbeeld kinderen) van die persoon. Ook wel tandemwoning genoemd.
- **Buurtnetwerkwoning:** Woningen worden twee aan twee of gegroepeerd aangeboden aan huishoudens van een bepaalde etnische groep. Deze huishoudens kennen elkaar en steunen elkaar. Hiermee worden bestaande sociale netwerken gestimuleerd en eenzaamheid tegengegaan. Het kan een tussenfase zijn op weg naar een volledige woongroep. Ook wel gestippeld wonen genoemd.

